

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA

DE

OBLIGATIONE STRICTA
MINISTRORVM ECCLESIAE
AD ORDINATIONVM ECCLES.

OBSERVANTIAM

OCCASIONE ORDINAT. ECCL. NOR.

§. Und werden allhie ꝛ.

QVAM

MAGNIFICI

ICTORVM ORDINIS

PERMISSV

PRO LICENTIA

SVMMOS IN VTROQVE IVRE HONORES

AC PRIVILEGIA DOCTORALIA

RITE CONSEQVENDI

*PVBlicae ERVDITORVM DISQVISITIONI
EXHIBET*

D. V APRILIS A. S. R. CIOIOCCXXXII

H. L. Q. C.

CONRADVS DEINZER

NORIMBERGENSIS

ALTORFII

TYPIS IOH. GEORGII MEYERI ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA

DE

OBLIGATIONE STRICTA
MINISTRORVM ECCLESIAE
AD ORDINATIONVM ECCLES.

OBSERVANTIAM

OCCASIONE ORDINAT. ECCL. NOR.

§. Und werden alhie ꝛ.

QVAM

MAGNIFICI

ICTORVM ORDINIS

PERMISSV

PRO LICENTIA

SVMMOS IN VTROQUE IVRE HONORES

AC PRIVILEGIA DOCTORALIA

RITE CONSEQVENDI

PVBlicae ERVDITORVM DISQVISITIONI
EXHIBET

D. V APRILIS A. S. R. CIOIOCCXXXII

H. L. Q. C.

CONRADVS DEINZER
NORIMBERGENSIS

ALTORFII

TYPIS IOH. GEORGII MEYERI ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO IN ANGLICIS IVRIBUS

ORIGINATIONE STRICTA
MINISTRIORVM ECCLESIAE
AD ORIGINATIONEM ECCLESIAE
OBSERVANTIAM

OCCASIONE ORDINAT ECCLESIAE
A. 1700

MAGISTRI

ICTORVM ORDINIS

PERMISSA

PRO LICENTIA

SVBSCRIBENDI IN VTRAQUE IVRE HONORES
AC PRÆFECTA DOCTORALIA

AD CONFERENDUM
PNEUMATIS DISPOSITIONEM
ECCLESIAE

A. 1700

CONRADVS DEINER

NORTHERGANGIS

ALTOBONAE

IN VTRAQUE IVRE HONORES

SACRI ROMANI IMPERII
PERILLVSTRIS AC LIBERAE REIPVBLICAE
NORIMBERGENSIS

SENATV

SPLENDIDISSIMO

*PERILLVSTRIBVS GENEROSISSIMIS
ATQVE PRVDENTISSIMIS DOMINIS*

DOMINIS

DVVMVIRIS

TRIVMVIRIS

SEPTEMVIRIS

CONSVLIBVS

CETERISQVE

SENATORIBVS

PATRIAE PATRIBVS

PIIS FELICIBVS

*DOMINIS AC MAECENATIBVS SVIS
PERQVAM GRATIOSIS*

REGIMEN FORTVNATVM
NESTOREOS ANNOS
FELICITATEM PERPETVAM
PIA MENTE APPRECATVS

DISSERTATIONEM HANC INAVGVRALEM
HVMILLIME CONSECRAT

SIMVLQVE
SE STVDIA FORTVNAMQVE SVAM
OMNI ANIMI DEMISSIONE

COMMENDAT

TANTORVM NOMINVM

CVLTOR OBSEQVIOSSISSIMVS

CONRADVS DEINZER.

C. D.
PRAELOQVIVM.

Ortum ac incrementa iuris, quod exercent Status Imperii nostri circa sacra, multi iam docuerunt, tam Iuris Ecclesiastici quam Publici, Doctores, inter quos eminet PFEFFINGERVS ad Vitriarium, qui materiam hanc egregie pertractavit. Derivant ex iure circa sacra varias conclusiones, easque ad Status Imperii applicant, quas superstitio olim solis Episcopis vindicabat. Inter eas conclusiones communiter ponitur ius condendi Ordinationes Ecclesiasticas, de quo tamen diversimode differitur. Quidam superficiaria pertractatione huius iuris sunt contenti; alii pleniorē quidem

sistunt

sistunt eius tractationem, in applicatione vero non accurate procedunt, sed erronea principia immiscent, quibus superstruunt conclusiones. Pauciores correlatum iuris condendi Ordinationes Ecclesiasticas, scilicet obligationem Ministrorum Ecclesiae ad earum observantiam, ea, qua decet, accuratatione tradunt, sed in generalioribus subsistunt, negligunt plerumque ea, quae ad solidiorem cognitionem Iuris Ecclesiastici particularis cuiusvis loci pertinent, et tenaciter principiis Iuris Canonici ac Pontificii inhaerent, Ordinationum Ecclesiasticarum interpretationem ex iis sumunt, et obligationem ex hisce principiis deducunt, cum tamen constet, Iuris Canonici ac Pontificii placita in Imperio nostro non nisi in subsidium valere, ob singularem huius iuris, prouti quibusdam videtur, aequitatem. Quae cum ita sint, facile liquet, eorum tantum sententiam mereri applausum, qui primario ad Pacem Religiosam, Instrumentum Pacis Westphalicae, aliasque Leges Imperii, nec non ad consuetudines et constitutiones speciales diversorum locorum in Germania nostra, respiciunt, easque iuri Pontificio praeferunt. Optandum utique esset, ut pari eruditione Iura Ecclesiastica particularia systematice nobis sisterentur, qua nobis Ius Publicum Hassiacum exhibuit V. C. ESTOR in Originibus Iuris Publici Hassiaci. Tendit huc etiam institutum praeclarum Ill. DE LVDEWIG, qui erudite potestatem Principum S. R. I. et in specie Boioariae Ducum, in sacris
ante

ante Paces Religiosas, exposuit in *Dissertatione Halae 1737 habita, hac in re secutus REINHARDVM, cuius meditationes de Iure Principum Germ. Saxoniae imprimis, circa sacra ante tempora Reformationis exercito, prodire Halae 1717. Non obstat obiectio, quam fors nonnulli formant, usum hodiernum Iuris Ecclesiastici ex Constitutionibus et Ordinationibus Ecclesiasticis variorum locorum maxima diligentia et perspicuitate exposuisse Viros eruditissimos, quorsum referunt B. BRVN-NEMANNVM in Iure Ecclesiastico et Ill. BOEHMERVM in Vsu moderno Iuris Eccles. Protest. Verum enim vero quilibet facillimo negotio ex perlustratione horum Tractatum perspiciet, laudatorum Autorum finem non fuisse, systema Iurium Ecclesiasticorum particularium in Germania conscribere: tum enim procul dubio iura haec altius repetenda fuissent. Ipse BOEHMERVS fatetur in I. E. T. I. L. I. Tit. II. §. 91. quod non nisi paucissimarum Ordinationum, quas hinc inde in dicto Tractatu allegavit, copiam habere ipsi licuerit, in eodemque §. optat, ut quis harmoniam Iurium Ecclesiasticorum pariter ac historiam Ordinationum Ecclesiasticarum conscriberet, quae profecto iura Ecclesiastica particularia mirum in modum illustrarent. Constaret certe eo evidentius, obligationem strictam, quam defendo, Ministrorum Ecclesiae ad observandas Ordinationes Ecclesiasticas non esse fictam vel novam, sed ad eas ab antiquo Clericos ab Imperantibus mediis coactivis fuisse*

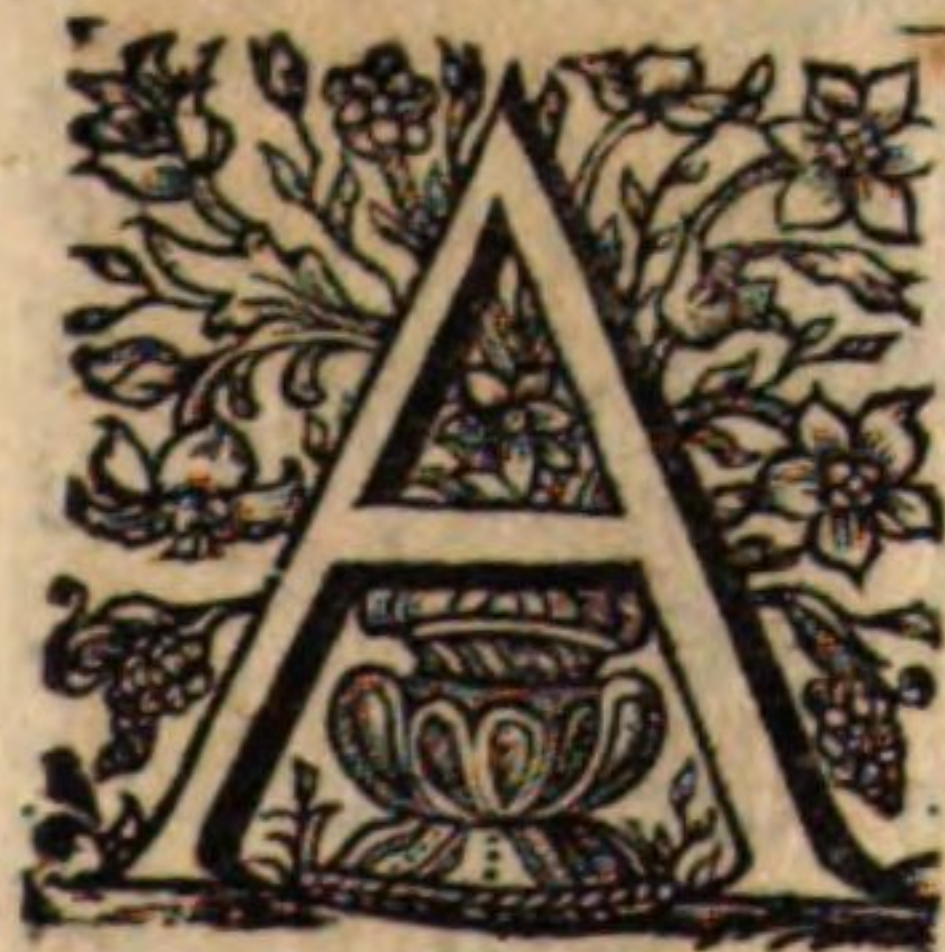
adstrictos. Ex praemissis itaque facile colligi potest, cur, impetrata facultate a Magnifico IurisConsultorum Ordine, pro supremis in Iure honoribus obtinendis, publice disferendi, praesens thema selegerim, eruditorumque disquisitioni subiecerim, eum scilicet in finem, quo demonstrem, haud exiguum usum praebere in praxi quaestionem: an stricte inhaerere debeant Ministri Ecclesiae Ordinationibus Ecclesiasticis? permultos vero Doctores Iuris Ecclesiastici in applicatione impingere contra sana principia, et dum iura Ministrorum Ecclesiae exponere constituunt, eos potius iura circa sacra Principum destruere. Occasionem hac de re disferendi valde opportunam eamque exoptatissimam mihi dedit Ordinatio Ecclesiastica Norica, eiusque S. Und werden allhie ic. qui elegantem complectitur explicationem huius obligationis strictae Ministrorum Ecclesiae. In subsidium vocavi principia iuris naturalis, pariter ac Constitutiones particulares Ecclesiasticas aliorum locorum, ut iustitia praxeos eo melius inde pateat. Quod methodum attinet, qua usus sum in hac materia, naturalis est: praemissis ea, sine quibus, quae sequuntur, intelligi nequeunt. Quo igitur obligationis vis ac iustitia appareat, exposui in Cap. I. quaedam de fatis iuris condendi Ordinationes Ecclesiast. earumque originibus, quibus principiis superstruxi in C. II. ipsam obligationem Ministrorum Eccles. ad observantiam ordinationum Ecclesiasticarum. Cum autem experientia testetur,

stetur, dari permultos Pastores, qui huic obligationi satisfacere detrectant, ordo postulavit, ut in C. III. nonnulla de poenis contemtorum Ordinationum Ecclesiast. adderem. Quod si B. L. hoc, quod exhibeo, specimen non displicet, apud animum constitui, origines ac incrementa Iuris Ecclesiast. Norici in peculiari Commentatione tradere. Quod reliquum est, Numen Optimum ardentibus imploro precibus, ut hos conatus qualescunque promoveat, et hic labor in sui nominis gloriam vergat.

CAP. I.

DE FATIS IURIS CONDENDI ORDINATIONES ECCLESIASTICAS EARVMQUE ORIGINE.

§. I.

Acturus de obligatione stricta Ministrorum Ecclesiae ad observantiam Ordinationum Ecclesiasticarum non inanem laborem me suscepturum confido, si, secundum leges methodi, meditationes quasdam praemitto de fatis iuris condendi Ordinationes Ecclesiast. earumque origine. Cum enim originis cuiusque rei indagatio nos in intimam eius naturam deducat, et iam ex iure naturali constet, omnem obligationem ius quoddam obligandi supponere; consequens est, ut frustra defenderem obser-

Methodus
dicendo-
rum.

obser-

observantiam strictam Ordinationum Ecclesiasticarum, nisi 1.) earum originem paullo altius repeterem, et 2.) iuris condendi Ordinationes Eccles. fata paucis exponerem. Auspicabor itaque ab origine harum Ordinationum.

§. II.

Christia-
nis in pri-
mitiva Ec-
clesia Le-
ges Eccle-
siasticae
ignotae.

Quod si statum innocentissimum Ecclesiae primitivae iuste consideramus, facili negotio perspicimus, Ecclesiam tum temporis societatem repraesentasse aequalem, consistentem ex Doctoribus et Auditoribus, sine ulla specie regiminis cuiusdam Ecclesiastici. Ignorabant sacerdotium, ex quo principio multas erroneas conclusiones promanasse dudum viri eruditi agnoverunt. Nullam fingeant differentiam inter gladium spirituale et temporale, sed omnibus in coetu fidelium competeabant aequalia iura, aequales obligationes. Inde facile colligere possumus, in primitiva Ecclesia nullas plane extitisse proprie sic dictas Leges Ecclesiasticas, omnia vero quae ordinem in Ecclesia respiciebant, per modum pacti determinata fuisse. Vivebant fideles sub gravissimis persecutionibus: hinc Collegiis eorum ab Imperantibus reprobatis non deneganda erant iura, quae omnibus societatibus, in statu isto extraordinario degentibus, libera manent, quod scilicet inter se, ordinis conservandi gratia, ea, quae ad disciplinam Ecclesiasticam spectant, per pactum, quod vim legis habet, constituere, eaque societatis membra, quae placitis hisce obtemperare nolébant, a coetu fidelium propria auctoritate excludere possent: qui enim iure suo utitur, nemini iniuriam facere censetur. Eiusmodi vero statum nos offendere in primitiva Ecclesia, hisque iuribus usa fuisse membra eorum, ex historia Ecclesiastica horum temporum constat, et satis evicit Ill. BOEHMERVS in *Dissertationibus Iuris Ecclesiastici antiqui, Diss. III. de confoederata disciplina*

plina Christianorum. Hinc facile est ad intelligendum, quid sentiendum de sententia Ven. MOSHEMII, qui affirmare non dubitat in *Instit. Histor. Christianae S. I. P. II. §. 3. Apostolos a Christo ad mortales missos fuisse, cum potestate leges ferendi, fontes et improbos coercendi.* Nunquam vero tale Imperium affectasse Apostolos, ex historia et Scriptura sacra satis patet, cum praeter alia argumenta insignis ille locus *I. Petr. V. v. 3.* ibique verba: *Pascite Dei gregem, qui penes vos est, non ut dominantes cleris etc.* meam de hac re sententiam luculenter confirmet. Corruit igitur etiam hypothesis B. HILDEBRANDI, qui in *Tr. de Hierarchia Veteris Ecclesiae §. 2.* in ea est opinione, quod Ecclesia prisca fuerit respublica sacra, et, inter alias erroneas, quas inde deduxit, conclusiones, etiam hanc in *§. 13.* format, quod ab ipso Servatore nostro aristocraticum Ecclesiae regimen fuerit institutum; licet ipse in eodem *§.* fateatur, Ecclesiam esse scholae similiorem quam reipublicae, existimans tamen, eam ob causam recte reipublicae conferri, cum ipse Servator Ecclesiam regno plus semel comparet, omnem autem scholam vel rempublicam literariam a pluribus Collegis ad modum Aristocratiae gubernari. His ratiunculis tamen non obstantibus verius contrarium esse puto, scil. omnem speciem Reipublicae exulasse in primitiva Ecclesia: merito enim deserimus hypothesein pugnantem cum principio, quod in societate aequali, in qua Christiani vixerant, paria obtinuerint iura. Qui contrarium statuunt, non multum distant ab erroribus Pontificiorum, qui monarchicam formam Ecclesiae tribuunt, quam pulchre depingit S. ANTONINVS, Amasius ille Pontificis Nicolai V. et Episcop. Florent. qui in *Op. per raro quod prodiit Basil. ao. 1511. in 4. Vol. in P. III. Tit. 22. c. 3.* ita scribit de plenitudine potestatis Papalis et iurisd. *Qui habet potestatem sive secularem sive ecclesiasticam, ille eam*

habet vel a Christo, vel ab Ecclesia universali, vel a Papa. Non vero primum, neque ante ascensionem neque post, quia primo tempore omnes ethnici fuerant, post autem nulla revelatio. Neque alterum, quia noluit Christus Ecclesiam esse in statu populari. Igitur ultimum verum, quia Monarcha Ecclesiae datus Apostolus Petrus. Destruere igitur verbum Dei, qui Papae limites ponat potestatis. Concilia sine Papa esse inania, et Patribus consilia et preces relictæ, neutiquam suffragia decisiva. Meum autem nunc non est, ea, quae asserui, proluxiori demonstratione corroborare: id enim alii iam praestiterunt; et ne crambem decies coctam recoquam, me in has quaestiones non diffundam, sed benevolum lectorem remittam ad laudati BOEHMERI *Diff. Iur. Eccl. antiqui*, *Diff. III. VII. IX. XII. et ad I. E. T. I. Diff. praelim. de suprema lege Eccles. et Tit. XXXIII.* qui causam hanc iam peroravit, et aequalitatem, quae in primitiva Ecclesia inter Christianos observabatur, ex antiquitatibus et testimoniis Patrum erudite illustravit. Eum in finem solum haec protuli, quo eo melius inde elucescat, non recurrendum esse in investiganda origine Ordinationum Ecclesiasticarum ad ipsa Ecclesiae primordia, ceu putat Rev. SCHMID. in *Recensione Ordinat. eccles. Brunsv. Guelpherbyt.* Id quidem diffiteri nequeo, in Ecclesia primitiva, quantum in statu isto extraordinario fieri potuit, observatum fuisse ordinem, partim commendatum ab Apostolis et Doctoribus veteris Ecclesiae, partim ex legibus, moribus et institutis Iudaicis assumptum, quos ritus non incongrue TERTULLIANVS in *Lib. de Corona Milit. in op. p. 449.* *Christianas Observationes* vocat; nil tamen hoc impedit, quo minus statuam, inde haud derivandam esse originem earum Legum Ecclesiasticarum, quas Ordinationes vocamus Ecclesiasticas. Constat enim, 1) quod hic ordo in Ecclesia primitiva non fuerit determinatus per modum legis, sed per pactum

paſſum : conſequenter ſtatus iſtius Eccleſiae plane non quadrat ad ſtatum tranquillum Eccleſiarum noſtrarum ſub Imperantibus amicis et earum nutritoribus , quibus vi iuris circa ſacra competit facultas condendi Leges Eccleſiaſticas. Deinde 2) ex hiſtoria ſacra notum eſt, Iudaeos fideles multa retinuiſſe ex moribus Iudaicis , et tenaciſſimos eorum fuiſſe obſervatores : eaſdem vero caerimonias et ritus etiam gentilibus , qui Chriſto nomen dederunt , placuiſſe , antiquitates nos docent , et CAMPEGIVS VITRINGA in erudito Tractatu *de ſynagoga veteri*. Quod ſi igitur quodammodo comparatio inſtituenda eſſet inter Ordinationes noſtras Eccleſiaſticas et inter Leges Eccleſiaſticas Iudaicas , recurrendum utique eſſet ad eum ſtatum Reipublicae Iudaicae , in qua ipſe Deus fuit legiſlator : huc etiam tendunt verba *Ordinationis Eccleſ. Nor. in praef.* daß die Kirchen-Ordnung , ſo unſer Herr Gott ſelbſt dem Jüdiſchen Volck durch Moſen gegeben hat , von demſelben gemäßbraucht worden. Cum autem ſtatus iſte apud nos non exiſtat , ſed plane diverſus ſit ab illo , originem Ordinationum Eccleſiaſt. inde deducendam non eſſe , abunde liquet.

§. III.

Aliunde itaque natales Ordinationum Eccleſiaſt. peti debent. Quo autem accurate procedamus , diſtinguendum ante omnia eſt inter originem Ordinationum Eccleſ. et inter fundamentum earum primarium : hoc enim regulariter ponendum eſſe in iure circa ſacra , vi Iuris Naturalis iam Imperantibus competente , nemo eſt qui dubitat. Cum enim nobis denotet Ordinatio Eccleſiaſtica complexum legum directionem externam Eccleſiarum concernentium , liquidum eſt , ſoli ei , qui ad clavum Reipublicae ſedet , directionem hanc competere. Ordinationum Eccleſ. primarium eſſe fi-

Origo
Ordinati-
onum Ec-
cleſ. ex-
ponitur.

nem ordinis in societate Ecclesiastica conservationem, nemini obscurum est. Hic ordo versatur potissimum 1) circa ea, quae doceri debent in Ecclesia, ut nimirum ea tantum doceantur, quae S. Scripturae et libris fidei consentanea sunt, ut a controversiis penitus absteineatur, ut nil, quod animos auditorum irritare et tranquillitatem publicam turbare possit, doceatur, etc. 2) circa ritus sive ritualia cultus divini, sive cultum divinum externum, ratione circumstantiarum, loci, temporis et modi, varie determinandum: inde in Ordinationibus Eccles. ad haec duo membra respicitur. Ostensum vero supra fuit, (§. 2.) in primitiva Ecclesia non magnum apparere apparatus rituum, quam ob rem circa hos non sollicitos fuisse Doctores Ecclesiae, sed auditoribus dogmata fidei et regulas vitae sedulo commendasse, novimus. Inter Canones itaque et statuta Conciliorum, si obiectum illorum spectes, maior intercedit similitudo cum Ordinationibus nostris Ecclesiasticis. Quis enim nescit ex historia priscae Ecclesiae, propter dissensum in causa religionis et metum barbarum in Ecclesia tam universales, quam particulares, conventus ab Imperatoribus coactos fuisse? Exemplo esse possunt Concilium Nicaenum, quod Constantinus M. contra Arium, Constantinopolitanum I. quod contra Macedonium indixit Theodosius M. Ephesinum I. quod convocatum fuit a Theodos. Iun. contra Nestorium, Chalcedonense a Martino, Imperatore aduersus Eutychem. Hinc enata sunt Concilia Vniversalia, Nationalia, Provincialia, ex quorum collatione argumentari licet, eorum statuta ordinis, tam intuitu doctrinarum quam respectu rituum, conservationem respexisse, eaque, quae ordinem in credendis et ratione vivendi docebant, Dogmata ac Decreta, statuta autem, ritus, mores ac disciplinam Ecclesiasticam concernentia, Canones appellata fuisse, noto notius est, et late ostendit

dit GERH. VON MASTRICHT in *Hist. Iur. Eccl. in pr.* qui historiam Conciliorum eleganter in compendio tradit. Non possum igitur eorum sententiae suffragari, qui libertatem Christianam cum Conciliis stare non posse asseverant. Quo enim iure Conciliorum decretis vis et auctoritas Legum Ecclesiasticarum, a summis Imperantibus, quorum auspiciis fuerunt coacta, illis tributa, denegari queat, ego quidem nescio; id tamen non probo, quod interdum ad observantiam horum statutorum homines cruciatibus coacti fuerint, cum tamen vera religio ignoret coactionem, et libertatem conscientiae salvam relinquat subditis; eiusmodi autem coactionem non necessario esse connexam cum Conciliis, facile quilibet animadvertit. Pariter quoque poenas, quae eis applicantur, qui talia publice docent, quae cum principiis religionis dominantis consistere nequeunt, non esse iniquas, infra probabimus. Dominantem vero religionem eam voco, quae publice a Principe confirmata et approbata est, minime eam, quam solus Clerus Laicis obtrudere contendit, quippe qui iure obligandi alios ad observantiam Legum Ecclesiasticarum destituitur. Tentarunt saepius Clerici, contra antiquam observantiam, de qua in §. seq. plura proferam, Laicis leges praescribere, nec hi conatus successu caruerunt. Provoco hic tantum ad Ius nostrum Pontificium, quod non solum in Foro, sed etiam in Ecclesiis, magnam acquisivit auctoritatem, in quo tamen multa continentur, quae cum iure, quod Principibus circa sacra competit, consistere non possunt. Mirum hinc non est, quod tempore Reformationis Status nostri Imperii Iura fere antiquata renovarint, et leges, ordinem in Ecclesiis concernentes, condiderint, quae prodire sub titulo: *Ordinationes Ecclesiasticae*. Ratio, cur leges appellatae non fuerint, forsan haec est, quod tum communis invaluit er-

ror, Imperio Sacro necessario esse annexam legislationem in sacris: ne igitur Principes A. C. addicti viderentur contra axioma illud, quod communis opinio adversariorum probabat, insurgere, prudenter utique egerunt, quod in verbis non fuerint difficiles. Eodem fere modo promulgabant Ordinationes Ecclesiasticas contra Iura Pontificia, quo olim Statuta et Leges Provinciales condiderunt contra Ius Romanum in Germaniam nostram prorumpens.

§. IV.

De legi-
bus sacris
Romano-
rum et
Graeco-
rum.

Consideranda nunc veniunt II.) fata iuris condendi Ordinationes ac Leges Ecclesiasticas, quae maiorem adhuc afferunt lucem eis, quae modo de origine Ordinationum Ecclesiasticarum dixi. Hic autem notandum, quod iam ab antiquo ius condendi Constitutiones particulares in usum Ecclesiarum Imperantes exercuerint. Sic extra dubium positum esse existimo, iam apud Romanos Romulum hoc iure usum fuisse, quippe qui observante LIVIO L. I. C. 9. legem condidit: *sacrorum omnium potestas sub Regibus esto*. Nec successores eius hoc ius neglexisse, testantur DYONIS. HALICARNASS. L. II. *Antiqu. Rom.* VALERIUS MAXIMUS. L. I. C. I. n. 13. Ille notat in l. *alb. n. 93. seq.* Numam caerimonias et ritus determinasse in religione observandas, et quod Pontificatum instituerit, quo factum, ut Pontifices sub Regibus essent. Et licet, eiectis Regibus, sacerdotibus maior auctoritas accrevisse videatur, cum Pontifices Maximos ex Patriciis creatos fuisse legimus, qui magnam affectabant saepius potestatem in ferendis legibus, hanc tamen varias mutationes passam esse novimus: unde constat A. V. C. 500. *Tib. Coruncanium* de plebe constitutum fuisse Pontificem Maximum, quod latius monstrat PAVLVS MERVLA in *Tr. de Sacerdotibus Romanorum*. Id autem indubitatam habet fidem, sub Imperatori-

ratoribus iterum Pontificatum Maximum coniunctum fuisse cum summo Imperio, quo titulo etiam usum fuisse Augustum et reliquos successores in Imperio, patet ex SPANHEMII *Numismat. Vol. II. Diss. 12. p. 393.* Neque religio Christiana iura haec circa sacra diminuit. Quamvis enim iam Constantini M. temporibus Episcoporum autoritas in sacris magna fuerit, qui variis technis primatum ac iurisdictionem sacram stabilire conabantur; ex legibus tamen Constantini apparet, eum non omnem potestatem in sacris Clericis concessisse, quin imo Constantinum retinuisse titulum Pontificis Maximi, quidam asserunt, vid. BOSIVM in *Tr. de Pontificatu maximo Imperat. Rom. in Opusc. p. 321.* adde FRANCIS. BALDVINVM in *Commentario de Legibus Constantini M. Eccles. et Civil. L. 2.* a B. NIC. HIERON. GVNDLINGIO iterum edito *Halae 1721.* nec non IAC. GOTHOFREDVM in *Observat. eruditissimis ad Cod. Theodos.* Ipse Iustinianus suo exemplo comprobavit, directionem sacrorum et leges circa negotia Ecclesiastica soli ei, qui summam tenet in republica et fons omnis iurisdictionis est, competere, id quod passim leges in Codice nostro demonstrant. Sic de *vita et officiis Clericorum* agitur in *Tit. C. de Episc. et Cler. et de Episcop. Audient. de Feriis et festis diebus* extat *Tit. nec non de bonis eccles. de S. S. Eccles.* Allegari hic etiam meretur *Novell. 6. pr.* ibi ait Imperator: *Nos maximam habemus sollicitudinem circa vera Dei dogmata et circa sacerdotum honestatem.* Insigne etiam exemplum huius sollicitudinis suppeditat Edictum Iustiniani ad Mennam Antistitem Constantinopolitanum missum, in quo sibi asserit ius decidendi controversias ortas propter Origenis doctrinam, et, ne amplius publice ea proponatur, vetuit, conf. HARDVINI *Concil. T. III. p. 243.* qui etiam *l. c. p. 287.* legem affert, ubi Theodori Mopsvesteni, Theodoretii contra Cyrillum scripta, et Ibae Edesseni ad Marim

Persam

Persam epistola, ab Imperatore nostro improbantur. Constat etiam, eum hisce turbis motum Concilium Oecumenicum Constantinopolitanum circa annum 553. convocasse et indixisse, nec Patres huius Concilii a sententia huius Imperatoris discessisse, sed in omnibus eam approbasse. Quod si THVCYDIDI credendum est, qui L. IV. asserit, quod *iur hoc apud Graecos sit, ut, qui Imperium obtineant, in terra aliqua magna aut parva, eorum sint et templa*; utique probabile videtur, eos sibi reservasse Ius condendi Leges Ecclesiasticas. Quorsum collineant etiam ea, quae TACITVS in *Annal. c. XII.* de Romanis narrat: *cunctas scil. caerimonias Italicas in oppidis, templaque et numinum effigies, iuris ac Imperii esse.* Dispicendum nunc erit, quid in Germania olim intuitu iuris circa sacra observatum fuerit, quod in sequenti §. docebimus.

§. V.

Quid
apud Ger-
manos in-
tuitu Iuris
condendi
Ordinat.
Ecclef.
observa-
tum.

Eadem constantia Principes Germanorum ius condendi Leges Ecclesiasticas exercuisse, inconcussae utique manet veritatis. Licet enim Sacerdotes apud Germanos antiquissimis temporibus magna pollerent auctoritate, uti refert TACITVS *de Moribus Germanorum c. VII. et XI.* ubi iis etiam ius coercedi tribuitur; et IVL. CAESAR in *L. VI. Comment. de Bello Gall.* asserens: *Druides rebus divinis interfuisse, sacrificia procurasse, fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituisse, et, si quod admissum erat facinus, si caedes facta, si de haereditate, de finibus, controversia esset, eosdem decrevisse*; superstitio tamen illa Germanorum, ac si Deo imperante ea gererentur, quae a Sacerdotibus praecipiuntur, nullum damnum intulit Imperio, cum Sacerdotes ex nobilioribus eligerentur, ut fere Sacerdotium cum Imperio apud Germanos coniunctum fuisse videatur. Sequiori aevo non amplius
Reges

Reges respexisse ad nobilitatem et dignitatem Sacerdotum , ostendit , ex THEGANO *de rebus gestis Ludovici* , IEHMANNVS *in Chron. Spir. L. II. c. 15. p. m. 79.* Quodsi ad tempora Regum Francicorum progredimur , annales nos docent , hac tempestate Sacerdotum auctoritatem quidem non admodum imminutam fuisse , siquidem Episcopi Regibus fuerint a consiliis intimioribus , et in comitiis cum aliis Statibus , de rebus ad religionem et politiam pertinentibus , decreta condiderint ; id tamen quoque verissimum est , apud eos solos potestatem hanc in sacris non fuisse , sed haec omnia , tanquam causas publicas arduas et magni momenti , in comitiis proposita fuisse. Illustrat potestatem Episcoporum mirum in modum *Lex Alamannorum* sub Chlotario ao. 587. lata , ubi circa initium statim haec verba leguntur : *Incipit Lex Alamannorum , quae temporibus Chlotarii Regis , una cum Principibus suis , id sunt XXXIII. Episcopis , et XXXIII. Ducibus , et LXXII Comitibus , vel cetero populo , constituta est.* Nec Reges ex stirpe Carolingica huic iuri circa sacra nuncium miserunt , de qua re testantur Capitularia ab illis edita. Inter alia innumera loca meretur hic allegari *Capitulare Aquisgranense anni 789.* Licet enim Carolus M. in praefat. se *devotum sanctae Dei ecclesiae defensorem humilemque adiutorem* profiteatur ; addit tamen in sequentibus haec verba notatu dignissima : *quapropter et nostros ad vos direximus Missos , qui ex nostri nominis auctoritate una nobiscum corrigerent , quae corrigenda essent.* Praevидit Imperator Clericorum odium , quod facile incurrere posset tali dispositione : annectit itaque statim defensionem contra objectionem in his verbis : *ne aliquis quaesio huius pietatis admonitionem esse praesumptuosam iudicet , qua nos errata corrigere , superflua abscindere , recta coarctare studuimus , sed magis benevolo caritatis animo suscipiat.* Placuit verba haec inserere , quia ex istis prono fuit alveo , Imperatorem ius reformandi revera exercuisse , et insigne esse documentum iuris cir-

ca sacra : e quibus clarum est , Missis Regiis inspectionem commissam fuisse a Regibus in mores Episcoporum sive Clericorum. Huic maiorem adhuc affert lucem et rem egregie illustrat locus ille insignis in *Capitular. L. I. c. 16.* ubi haec de potestate Missorum legimus : *ut Missi per singulas Civitates et Monasteria virorum et puellarum praevideant , quomodo aut qualiter in domibus Ecclesiarum et ornamentis Ecclesiae emendatae vel restauratae esse videntur , et diligenter inquirant de conversatione singulorum , vel quomodo emendatum habeant , quod iussimus de eorum lectione , et cantu , ceterisque disciplinis , ad NB. ordinem ecclesiasticae regulae pertinentibus.* Idem observatum fuisse legimus in territoriis Statuum Imperii , et evicit DN. a LVDEWIG in *allegata Diss. de Potestate Principum in sacris ante Paces Religiosas* , cui opusculo laudatus Autor inseruit Synodum Dingolfinganam Thassilonis , Episcoporum et Procerum Boioariae , ao. 772. ex quo documento manifestum est , summam formulae Boici principatus tum fuisse , civilium et sacrarum rerum iura penes Principem esse in Provincialium Ordinum societate , salvo fiduciario nexu Francici Imperii , prout bene monuit LVDEWIG in *cit. Opusc. C. III. §. 7.* Eodem Iure Successores Caroli M. prospiciebant salutem Ecclesiae lationem Legum Ecclesiasticarum : evolvi meretur *Ludovici Pii Capitulare Aquisgranense anni 816.* ubi notatu digna sunt , quae prologo praemissa sunt : *Anno 816. incarnationis Domini nostri Iesu Christi HLuduuicus Imperator Christianissimus ac piissimus NB. ex omni Imperio suo fecit conventum Episcoporum , Abbatum , Comitum , vel Maiorum natu Francorum , ut sancirent Capitula pro utilitate totius Ecclesiae.* Ex quo Imperium nostrum factum fuit electitium , Imperatores iurium suorum circa sacra , intuitu potestatis leges ferendi , erant observantissimi , donec Pontifices sensim variis praetextibus haec iura restringerent. Exercitium huius iuris facile
per

per omnium saeculorum seriem demonstrari posset, si mihi propositum esset historiam absolutam harum legum conscribere; verum enim vero ne metas, quas mihi praescripti, excedam, lubet quaedam tantum exempla in medium proferre, quae rem hanc egregie illustrant. Evincunt medii aevi annales, loca religiosa ex foundationibus et donationibus Imperatorum, nec non oblationibus fidelium pro remedio animarum, maximum incrementum pedetentim accepisse: hinc mirum non est, Imperatores privilegia enormia, quae detrimentum Reipubl. attulerunt, revocasse, de qua re conferri meretur SIGONIVS *de Republ. Ital. sub Henrico IV. L. I.* Licet ipse Henricus II. qui Sanctus, et teste TRITHEMIO in *Chron. Laurisham.* Pater Monachorum vocatus, Episcopis in spiritualibus magnam concesserit auctoritatem, ac privilegiis splendidiorum reddiderit dignitatem; LEHMANNVS tamen in *Chron. Spir. c. 16.* docet, Imperatorem a. 1005. convocasse Concilium, Episcoposque ibi congregatos ad emendationem abusuum, qui in Ecclesias irreperunt, hortatum fuisse. Quo autem nova ista Ordinatio, in ecclesiarum utilitatem promulgata, promptiori executione in effectum deduceretur, anno 1006. iterum Concilium coegit, quod pluribus docet laudatus LEHMANNVS *l. c.* Praeclarum vestigium huius potestatis convocandi Concilia etiam invenimus in Oratione Frider. I. ad Patres Concilii Pisani anno 1160. convocati, ubi notante RADEWICO *L. 2. c. 64.* et OTTONE DE S. BLASIO *C. 13.* Imperator eos ita alloquitur: *quamvis nouerim, officio ac dignitate Imperii penes nos esse potestatem congregandorum Conciliorum, praesertim in tantis ecclesiae periculis: hoc enim et Constantinus, et Theodosius, nec non Iustinianus, sive recentioris memoriae Carolus M. et Otto M. fecisse memorantur.*

§. VI.

Cui hodie
Ius con-
dendi Or-
dinat. Eccl.
competat?

Proximum nunc est, ut dispiciamus, cuinam hodie
ius condendi Ordinationes Ecclesiasticas competat? Supra
iam (in §. 3.) monuimus, quod Status nostri Imperii iure
optimo iura sua circa sacra, fere antiquata, renovarint. No-
vimus, Pacem Religiosam iura haec quodammodo ipsis red-
didisse, plenissime autem eos restitutos fuisse per Instrumen-
tum Pacis Westphalicae, et haec iura confirmata fuisse in
*Capitul. Imperat. Augustissimi Caroli VII. Art. II. §. am
wenigsten* etc. liquidae est veritatis. Ex illius *Art. V. §. 29. 30.*
apparet, ius condendi Ordinationes Ecclesiasticas annexum
fuisse Superioritati territoriali; quanquam non nego, hoc
ius interdum Mediatis aliisque ex privilegio competere,
id quod ex Mevio et Lynckero plenius ostendit BOEHME-
RVS *ad Tit. de Constitut. §. 87. seq.* hoc autem ad excep-
tionem, non ad regulam, pertinere planum est. Ex nostro
principio itaque liquet, omnes Principes, qui iure Supe-
rioritatis territorialis gaudent, nec non Civitates Imperii,
quae eadem fruuntur superioritate, *vi Inst. Pac. Art. V. §. 29.*
ius praescribendi Ordinationes Ecclesiasticas legitime exer-
cere, minime vero ex privilegio, quod propugnat KNIP-
SCHILD in *Tr. de privilegiis Civitat. Imper. L. II. C. 3. §. 1.*
In nonnullis locis adhuc viget mos, quod Principes con-
sensu Statuum Provincialium Leges Ecclesiasticas condant:
hinc etiam sine consensu Statuum nil eos mutare posse evi-
dens est. E re mihi videtur illustrationis gratia allegare
verba ORDIN. POMER. p. 100. *deßgleichen behalten wir uns
vor, diese Kirchen-Ordnung samt der Instruction deß Con-
sistorii, nach angehörten Bedenken unsers Superintendenten
und Theologen, mit vorhergehenden reiffen Rath unserer
Landstände, Herren Praelaten, Ritterschafft und Städte,*

zu ändern und zu verbessern, jedoch ohne derselben Rath und Bewilligung, dieweil es Christl. Seelen-Sachen sind, nichts darinn zu verändern. Tota etiam historia huius Ordinationis, quam Dom. CRAMER tradit in seiner Pommerischen Kirchen-Chronic L. III. c. 3. p. 89. seq. satis docet, consilio Theologorum et consensu Statuum Provincialium in Comitibus Provincialibus Ordinationem hanc conditam fuisse. Huc etiam in editione huius Ordin. de ao. 1563. verba tituli tendunt: up Radt der Theologen und Bewilligung der Landstände vermehrt. Consiliis etiam Iuriconsultorum saepius usos fuisse Principes in condendis Ordinationibus Ecclesiasticis ex multis documentis constat: testatur hac de re *Constitutio des Geistl. Consistorii zu Wittenberg*, quae prodiit ao. 1543. ibi: Aus Befehl Joh. Frider. Herzogs zu Sachsen, durch seiner Churfürstl. Gnaden fürnehmer Theologen und Iuristen gestellt. In specie quod attinet Civitates Imperii, eas etiam vi allegati *Instr. Pac. eiusque Art. V. §. 29.* iure reformandi et condendi Leges Ecclesiasticas in suis territoriis gaudere, extra dubium est positum: quin immo iam ante Paces Religiosas quaedam Civitates hoc iure penitus non caruerunt. Inter has refero Norimbergam, patriam meam dulcissimam, de qua probat CONRADVS CELTES in Tr. quem sub Frider. III. edidit *de Origine, Situ, Moribus et Institutis Norimb. c. 9. quod Monasteria Norimbergae constructa non suo, sed Senatus, decreto atque arbitrio regantur, et quod religioni operam dent, prout Senatus iussit et voluit.* Sic notissimum est Ius Advocatiae, quod Senatus Norimb. exercuit in Monasteria, de quo multa adhuc extant documenta. Inter omnes etiam constat, Rempubl. Norimbergensem inter eas civitates fuisse, quae primum ius condendi Ordinationes post Reformationem exercuit. Prodiit haec Ordinatio

anno 1533. Titulus eiusdem, et Acta huius temporis, quae adhuc Norimbergae conservantur, ostendunt, tum Visitationem communi consilio fuisse susceptam in Ecclesiis a *Serenissimo March. Brandenb. et Perill. Senatu Norimbergensi*, ex qua postea haec Ordinatio orta est. Titulus vero sic se habet: *Kirchen Ordnung in meiner Gnädigen Herren der Marggraven zu Brandenburg und eines Erbarn Raths der Stadt Nürnberg Obriakeit und Gebieth, wie man sich beyde mit der Lehr und Ceremonien halten soll.* MDXXXIII. Serenissimus Marchio Brandenb. addidit adhuc speciale Mandatum sub dato *Zgensdorf an Montag nach Antoni.* 1533. in fol. Prodiit denuo Lipsiae ao. 1552. in cuius titulo vero mentio non fit Senat. Norimb. In editione autem de an 1591. rursus rubrica editionis primae retenta fuit. Inserta haec Ordinatio fuit Libris Normalibus ao. 1646. ad quorum observantiam Ministri Ecclesiae, ante eorum receptionem, iuramento adstringuntur. Prodierunt hi Libri Normales sub hoc titulo; *Zwölff Theologische Schrifften so wohl älter als jüngerer Lehrer, zu Nutz der Studirenden Jugend und jung angehenden Kirchen-Diener zusammen gedruckt.* Non praetermittendum hic est silentio, quod, antequam haec Ordinatio promulgata fuit, non solum BRENTII, OSIANDRI et Theologorum Wittebergensium, sed etiam Iureconsultorum, consilia adhibita fuerint. Memorantur adhuc laudes Viri incomparabilis CHRISTOPHORI SCHEVRLII, nec non laudantur Consilia ICtorum de Republica nostra quondam meritissimorum, HEPSTAINII, KÖZLERI, GVGELII, MVLNERI. Nec hoc omittendum, quod anno 1549. haec Ordinatio, propter receptionem aliquarum caerimoniarum, quodammodo respectu rituum mutationem sit passa; hac in re autem Senatum Norimb. tum usum fuisse consiliis Virorum prudentissimorum, quorum memoriam nunquam delebit oblivio, GEORGII VOLCKA-

MERI

MERI et ERASMI EBNERI, annales docent. Cum vero ritualia, antiquitus in territorio Norico observata, non satis determinata essent in laudata Ordinatione, sed maiorem desiderarent declarationem, hinc factum esse puto, ut illa postea compilata fuerint sub speciali titulo, et auctoritate Senatus Norimbergensis vim legis acceperint. Editio, qua hodie adhuc utuntur Ministri Ecclesiae in Territorio Norico, est ea de ao. 1691. et prodiit sub hoc titulo: *Agendbüchlein vor die Nürnbergische Kirchen-Diener in der Stadt und auf dem Land*; cuius capita praecipua lubet hic apponere, cum liber hic non in omnium manibus sit, et ad historiam nostrae Ordinationis Eccles. Nor. quae occasionem dedit materiam hanc exponendi, multum conferat. Ostendit autem Cap. I. Wie es an den Sonn- Fest- und Feiertagen mit den Aemtern in der Stadt und auf dem Land soll gehalten werden. Cap. II. Von Verkündigung der Fest- und Feiertage in der Wochen. Item, von der Vermahnung zum Gebet, Almosen, Ehe, Verlobten und den Collecten. Cap. III. Ordnung wie man taufen soll. Cap. IV. Vom Abendmal, wie das heilige und hochwürdige Abendmal in der Kirchen, und bey Kranken im Hause soll gehalten werden. Cap. V. Von Eheleuten, wie man die einläuten soll. Cap. VI. Was man für Feiertage außerhalb der Sonntag durch das ganze Jahr halten soll, samt dem Kyrie, Benedicamus und Segen. Plenior historiam huius Ordinationis Ecclesiast. exhibet *Consultissimus Autor Historiae Diplomaticae Norimb. ad annum 1533. p. 857.*

§. VII.

Supereft ut paucis adhuc sententiam nostram exponamus de eis, qui nullo iure Ius condendi Ordinationes Ecclesiasticas sibi arrogant. Patet iam ex *Instr. Pac. Art. V. §. 44.* solam Iurisdictionem Criminalem non sufficere ad conden-

An in territorio mixtis Domino Centenae Ius condendi Ordin. Eccl. competat?

das

das Ordinationes Ecclesiasticas. Hoc tamen non obstante, innumeras lites esse ortas circa quaestionem: an Domino Centenae hoc ius competat in territoriis mixtis? noto notius est. Ratio vero, cur Domini Centenae hoc ius sibi vindicarunt, non tam expedita est. Incertum enim est, an hypothesis illa, quae olim saepius in controversiis publicis defensa fuit, quod Iurisdictio Criminalis, quam vulgo **die hohe Obrigkeit** appellabant, denotet superioritatem territorialem, hunc errorem produxerit; an vero, quod mihi probabilius videtur, error inde originem deduxerit, quod saepius olim criminalis concurrebat iurisdictio, si quidam, qui iurisdictioni Ecclesiasticae suberat, eiusmodi crimen commiserat, quod poenam capitalem meruit: facta enim degradatione, iuxta principia Iuris Canonici, Clericum fieri Laicum, adeo ut iudex secularis in talem delinquentem potestatem nanciscatur, nemo est, qui dubitat. Hinc facile evenire poterat, quod ex confusione iurium haec erronea opinio nata sit. Eadem fere, ut mihi quidem videtur, laborat falsitate sententia quorundam, quae in controversiis publice saepius defensa fuit, quod scilicet in territoriis mixtis ei competat ius cognoscendi in matrimonialibus, qui Iurisdictionem Criminalem exercet, quia alias causae matrimoniales a Doctoribus criminalibus aequiparantur; cum tamen hoc assertum tantum in intuitu gravitatis harum causarum procedat, non vero ultra tertium extendi queat, quod optime veriori sententiae addicti regefferunt. Denique neque Consistoriis hoc ius, Ordinationes, Ecclesiasticas condendi, adiudicandum esse plusquam manifestum et evictum est ab aliis.

Ad alia itaque progredimur.

CAP.

CAP. II.

OBLIGATIONIS STRICTAE MINISTRO- RUM ECCLESIAE AD ORDINATIONUM ECCLESIASTICARUM OBSERVAN- TIAM SISTENS GENVINA FVNDAMEN- TA AC VARIA HVIVS OBLIGATIONIS EXEMPLA.

§. I.

EXposuimus in Cap. praec. iuris condendi Ordinationes Ecclesiasticas fata. Nunc ratio instituti postulat, ut pro-
piorius ad explanationem thematis progrediar, et in fundamenta obligationis, ex iure isto descendentes, ad observantiam Constitutionum Ecclesiasticarum inquiram, et hanc materiam in praxi saepius occurrentem per varios casus et exempla illustrem, quo elucescat, ab illa obligatione stricta Ministrorum Ecclesiae multos in praxi dependere casus, qui accuratorem utique merentur considerationem, nec Domitianam esse quaestionem: An Ministri Ecclesiae strictè obligentur ad Ordinationum Ecclesiasticarum observantiam?

§. II.

Obligationis terminus nulla laborat obscuritate: itaque opus non erit, ulteriorem eius explicationem hic praemittere. Id tantum moneo, quod stricta, quam nunc expono, obligatio Ministrorum Ecclesiae supponat, 1.) Ministris Ecclesiae non competere ius pro lubitu interpretandi Leges Ecclesiasticas, sed eos strictè verbis Ordinationum inhaerere debere; multo minus 2) eis integrum esse ea, quae ipsis in

Conne-
xio.

Obligatio
stricta Mi-
nistrorum
Ecclesiae
ad obser-
vantiam
Ordinat.
Eccles.
probat,ur,

1.) ex iure
re ipso
Principi
compe-
tente
praescri-
bendi le-
ges Eccle-
siast.

Ordinationibus videntur superflua vel iniqua, omittere vel corrigere; neque 3.) ritibus in Ordinationibus praescriptis alios addere, sine praescitu Superioris. His praemissis accedo I.) ad primarium fundamentum huius obligationis, cuius fata in Cap. praec. explicui, scil. Ius praescribendi Ministris Ecclesiae Leges, cultum divinum externum concernentes, quod, prout supra (C. I. §. 5. 6.) ostensum fuit, Principes nostri iure postliminii per Paces Religiosas obtinuerunt. Ius scilicet immutabile, quod natura dictat, iam docet, quod Imperantes vi Imperii non tantum respectu rituum leges condere, sed etiam ea, quae publice a Ministris Ecclesiae doceri debent, determinare queant, ne Respublica, imo ipsa Ecclesia, inde damnum vel detrimentum aliquod capiant, salva tamen per omnia auctoritate Verbi Divini, cui Princeps suis Legibus Ecclesiasticis nil quidquam derogare valet. Hinc ex eodem rivulo fluit, obligationem Ministrorum Ecclesiae ad observandas Leges Ecclesiasticas in Iure Naturali ipso esse fundatam. Cum enim experientia satis testetur, magna quotidie dissidia in Republica oriri, in qua diversitas opinionum intuitu eorum, quae docentur a Sacerdotibus, regnat, procul dubio Imperanti, cui salus reipublicae tanquam suprema lex curae cordique esse debet, incumbit prospicere, ne ea publice doceantur, quae pacem turbant, et animos civium exacerbant. Quae cum ita sint, non mirandum, quod iam antiquissimis temporibus inveniamus exempla, quae evincunt, Imperatores legibus determinasse, quid publice docere debeant Sacerdotes in Ecclesiis. Huc refero Constitutiones Imperatorum *Gratiani*, *Valentiniani* et *Theodosii* in l. 1. C. de Summa Trinit. Verba legis haec sunt: *Cunctos populos, quos clementiae nostrae regit imperium, in ea religione volumus versari, quam Apostolus Petrus tradi-*

tradidit, secundum Apostolicam disciplinam Evangelicamque doctrinam credentes Patris et Filii et Spiritus Sancti unam Deitatem, sub pari Majestate atque pia Trinitate etc. Aliud exemplum extat in Capitul. Aquigran. Caroli M. c. 80. Non sinatis, ait Imperator, nova et non Canonica aliquos ex suo sensu, et non secundum Scripturas Sacras, fingere et praedicare populo. In sequentibus ostendit, quid praedicandum sit: ita enim pergit: primo omnium praedicandum est omnibus generaliter, ut credant, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum esse Deum omnipotentem, aeternum, invisibilem, qui creavit caelum et terram, mare et omnia, quae in eis sunt, et unam esse Deitatem, Substantiam et Maiestatem in tribus Personis, Patris et Filii et Spiritus Sancti etc. Neque desunt exempla Ordinationum, in quibus ratio nostra, quam modo suppeditavimus, cur scilicet summus Imperans in Republica gaudeat, eo, quem iam indicavi, modo, Iure determinandi doctrinas publicas in causa Religionis, et cur Ministri Ecclesiae ad observantiam harum Legum stricte sint obligati, distincte est expressa. Fundamentum huius obligationis Ordinatio nostra Norica circa finem his verbis indicat: Auf daß Fried, Einigkeit und Gleichheit desto stättlicher erhalten, und alle Ungeschicklichkeit Ergernuß und Greuel wie billig verhütet werde. Eadem ratione etiam sapientius usos fuisse Imperatores, ex multis locis probari posset. Elegans testimonium nobis exhibet praefatio ANSEGISI ABBATIS ad Collectionem Capitul. Caroli M. et Ludovici: ubi asserit, quod hae leges sint ad Christianam Religionem conservandam atque ad Concordiam pacis et dilectionis in Ecclesia Catholica tenendam editae. Neque a nostra sententia alienus est D. Augustinus in c. quando C. 23. q. 4. Ad reges, inquit, ad magistratum Christianum pertinet, ut temporibus suis pacatam velint habere matrem suam Ecclesiam,

unde spiritualiter nati sunt, idque si non faciunt, habet ISIDORVS, tenentur Deo rationem reddere propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam accipiunt; conf. c. Princeps. 23. q. 1. Pariter quoque id caret dubio, quod etiam Reipublicae interfit, ne diversitas rituum et caerimoniarum in Ecclesiasticis observetur: ipsa enim experientia docet, quod in his schematibus vulgus maximam religionis arcem sitam esse existimet. Magna itaque metuenda sunt in illa Republica incommoda, in qua subditis liberum est, pro arbitrio ritus in Ecclesiasticis definire: quis enim nescit, nimiam superstitionem saepius multa peperisse mala? Ex quo apparet, optima niti ratione Iura illa, quae vulgo a Doctoribus appellari solent Episcopalia, quaeque ab illis Principibus nostris tribuuntur; licet facile concedam, Status nostri Imperii ea non exercere qua Episcopi, sed qua Imperantes in territoriis. Prono vero alveo ex hoc Iure condendi leges Ecclesiasticas fuit facultas instituendi Ministros Ecclesiae, eosque obligandi remediis coactivis ad earum observantiam. Inde etiam deduxerunt viri eruditi Ius istud notissimum decidendi Controversias Theologicas, de quo plura vide apud BOEHMERVM in *I. E. T. I. Tit. 1* ibique THOMASIVS allegatus in *pec. Tractatu*. Quo etiam factum est, ut Imperantes prudenter excogitarint media, quibus Ministros Ecclesiae ante eorum receptionem ad observantiam Ordinationum Ecclesiasticarum maiori vinculo constringerent: novimus enim, multis in locis vigere observantiam, quod Candidatus praesentibus Delegatis Principis vel Assessoribus Consistorii praestare teneatur iuramentum, quod nonnisi ea, quae in libris Symbolicis ac Normalibus (quorum fundamentum ex S. Scriptura, quoad credenda, et ex genuina Politica, quoad agenda, depromptum supponitur) continentur, docere velit. Eadem Observantia obtinet in patria

patria mea : quin imo in illa Legibus est cautum , ne quis , licet iam alibi in ministerio fuerit , ab hoc Iuramento exemptus esse debeat.

§. III.

Ex haftenus dictis porro 2.) inferendum est , Ministros Ecclesiae vi subiectionis et obedientiae , quam debent Imperanti , obligari ad exactam observantiam Legum Ecclesiasticarum ab eo ipsis praescriptarum. In hoc enim non differunt a reliquis subditis : nam subiectio et imperium sunt correlata. Cum vero supra ostensum fuit , vi Imperii Status nostros condere Leges Ecclesiasticas , necesse est , ut ex altera parte subiectio sit agnoscenda ; subditis autem tantum relicta est obsequii gloria. Hinc filum consecutionis nectimus , soli Principi competere Leges , ab ipso latas , exigente necessitate , (quam ex S. Literis , quoad docenda , et ex regulis genuinae Politicae , quoad agenda , aestimare debet) mutare , emendare , tollere , et in locum earum alias novas substituere. Optime iam olim BALDVS ad C. l. n. 5. de Vasallis decidit quaestionem : *An sacerdos possit vel debeat reputari de Universitate Civium , respondendo : Quod sic , cum etiam Ecclesiae sint de Corpore Civitatis.* Nec sine ratione vocantur Ministri Ecclesiae , quae forsan haec est , quod illis non conveniat in Ecclesia imperare , sed tantum ministerium illi praebere. Imperium enim sacrum , quod olim Sacerdotibus competiit , apud nos exulat , et Statibus nostris est restitutum , de qua re supra iam locuti sumus. Hinc utique concludimus , quod Ministri Ecclesiae , prout reliqui subditi , etiam in conscientia obligati sint , Leges Ecclesiasticas exacte observare : quin immo etiam periuri fiunt , cum contra iuramentum ab ipsis ante receptionem eorum praestitum (§. 2. h. C.) ex proacresi agunt. Agunt contra

praecepta Servatoris et Apostolorum: turbant enim ordinem in Ecclesia, quem tamen Paulus commendat, 1 Petr. 2, v. 13. et in Epist. ad Roman. 13, v. 2. Conferri hic meretur, der Unterricht der Visitatorum an die Pfarr: Herren in Churfürstenthum Sachsen de ao. 1538. in LVTHERI op. Ien. T. VII. p. m. 14. ibi: Von Menschlichen Kirchen Ordnung ita differit: Aller Weltlicher Obrigkeit Gesetze sollen gehalten werden, darum daß NB. Weltliche Obrigkeit nicht einen neuen Gottes: Dienst (i. e. quoad credenda, quae forsan in S. Literis non continentur) ordnet, sondern machet Ordnung zu Friede und Zucht, darum man sie alle halten solle.

§. II II I.

3.) ex Augustana
Confess.
quod ulterius
illustratur ex
Ordinat.
Eccles.
Nor.

Consentit nobiscum III.) Formula nostra Fidei, *Augustanam* intelligo *Confessionem*. Sic in *Art. 15.* haec legimus: Von Kirchen Ordnungen von Menschen gemacht, lehrt man diejenigen, so ohne Sünde mögen gehalten werden, und zu Frieden und zu guter Ordnung dienen. Applicari hic etiam possunt verba *Art. 16.* Von dem weltlichen Regiment, quae huius sunt tenoris: Das Evangelium stößt nicht um weltl. Regiment, Policen und Ehstand, sondern will, daß man alles halte als wahrhaffige Gottes Ordnung. Cum autem saepius supra dictum fuit, Legum Ecclesiasticarum lationem spectare ad regimen politicum, et Statibus Imperii competere vi superioritatis territorialis et iuris circa sacra, quod quidam superioritatem sacram appellant, vid. LYNCKER in *Diss. de superioritate sacra*; prona est consequentia, quod August. Confess. per indirectum verbis citatis obligationem hanc Ministris Ecclesiae iniungat. Pertinet huc etiam argumentum ex *Art. 28. A. C.* desumptum, iuncto Instr. Pac. *Art. V. §. Ius dioecesanum*. Constat enim ex *all. l.* totam Iurisdictionem Eccle-

Ecclesiasticam esse suspensam, et Iura illa circa sacra et Episcopalia, quae olim Episcopis competebant, Statibus Imperii fuisse restituta. Licet igitur *Art. 28.* Episcopis tribuat facultatem caerimonias et ordinationes constituendi, optimo tamen Iure haec potestas ad Principes et Status Imperii applicatur, et consequenter ex hoc articulo eadem oritur obligatio erga Principem, quam olim requirebant Episcopi. In citato vero *articulo 28.* de observantia caerimoniarum aliarumque Constitutionum Ecclesiasticarum haec sancita sunt: *Solche Ordnung gebühret der Christl. Versamml.* (quod vocabulum sine dubio etiam Clericos complectitur) *um der Liebe und Friede willen zu halten, und den Bischöffen und Pfarrherrn in diesen Fällen gehorsam zu seyn, und dieselben so fern zu halten, daß einer den andern nicht ärgere, damit in der Kirche keine Unordnung oder müßes Wesen seye.* Tendunt huc etiam Ordinationis Eccles. Noricae in praef. allegata verba circa fin. quae thema nostrum egregie illustrant: daß die Pfarrherren, Prediger und Kirchen-Diener, auch die andern Unterthanen, in dem Predig: Amt, den eufferlichen Ordnungen Cerimonien und Kirchen-Gebräuchen, und was dem allen anhangen mag, sich selbst ohne Wissen Bewilligung und Zulassen der Obrigkeit einige Neuerung, Enderung oder Ungeschicklichkeit, zuvor wider Gottes Wort, oder demselben ungemess nicht fürnehmen oder das andern zu thun gestatten, sondern sich zu allen Theilen dieser Visitation-Ordnung gemess halten, und der getreulich leben und nachkommen wollen. Ex quibus verbis evidens est, quod 1) haec Ordinatio strictam hanc obligationem ad observationem Ordinationum Ecclesiasticarum, tam intuitu eorum, quae publice doceri debent in Ecclesiis, quam etiam respectu rituum requirat, quod verba, zu allen Theilen, satis superque exponunt. Patet vero etiam 2) non solum nullam novationem, eine Neueruug, sed etiam nullam

lam

iam mutationem, Änderung, Ministros Ecclesiae suscipere posse sine praescitu Superiorum. Denique 3) notandum, quod ad introductionem eiusmodi mutationum Ordinatio nostra requirat, ut fiat publice, mit Wissen der Obrigkeit, (hinc omnes actus clandestini excluduntur,) deinde vero etiam mit Bewilligung und Zulassung derselben. Ne igitur propria auctoritate ea, quae ipsis dubia videntur, deciderentur, verba sequentia modum, controversias eiusmodi componendi, ita ostendunt: Und ob die gedachten Pfarr-Herren, Prediger und Unterthanen, gegen einander oder sonst einen Mangel oder Beschweruß haben, oder die Pfarrherren in ihrer Cura oder Verwaltung je zu Zeiten Unterrichtung und Rath nothdürftig würden, daß sie das jedesmahl an die Obrigkeit gelangen lassen, darauf ihnen dann durch dieselbe oder ihre Verordnete, der fürfallenden Sachen Verständige, alle nothdürftige Vorsehung, Hülff, und Rath, förderlich mitgetheilt werden soll. Exinde concludimus, hanc Ordinationem Ministris Ecclesiae non relinquere interpretationem eius, ut vim legis habeat; sed expresse disponit, quod in dubio recurrendum sit ad interpretationem authenticam Magistratus, quippe qui est optumus interpres legum ab ipso latorum. Quapropter etiam Magistratus in allegata Ordinatione sibi reservavit ius, praeter has leges, necessitate exigente, alias constituendi, eas mutandi et emendandi, quo salus ecclesiae eo melius promoveatur. Verba haec sunt: Was mehr in den Kirchen Christlicher Zucht nützlich zu ordnen, zu ändern, und zu bessern seyn wird, auch was in zufallenden Nöthen Göttl. zu handeln seyn wird, wird zu jederzeit den Kirchen-Dienern unverhalten bleiben. Ius itaque condendi leges disciplinam Ecclesiasticam concernentes recte ad negotia secularia refertur; ne vero hisce se implicant Clerici, ipsum Ius Canonicum prohibet *C. quoniam 8. D. 10.* Conspirat cum Ord. Eccl. Nor. etiam
Ordin.

Ordin. Wurtenb. quae prodiit Stuggard. ao. 1660. Verba eius hic annotari merentur: Wollen demnach hiemit allen Pfarrherrn und Kirchen: Dienern unsers Fürstenthums bey Vermeidung unserer Ungnade und Straffe ernstlich auferlegt haben, daß sie sich nach dieser Kirchen: Ordnung in Versehung ihres Dienstes richten, und derselben NB. in allen und jeden Puncten sich gemäß verhalten sollen. Quid vero verba, in allen und jeden Puncten, aliud denotant, quam strictam illam obligationem ad observantiam Ordinationum Ecclesiasticarum.

§. V.

Dispiciendum nunc erit, quid ad obiectiones, quae contra hanc, quam defendo, obligationem Ministrorum Ecclesiae moventur, respondendum sit. Dissidentes potissimum ad duas classes reduci possunt. Ad primam classem refero eos, qui contendunt, Principem nil constituere posse sine concursu Clericorum, ac soli arbitrio Pastorum relinquunt, quid in Ecclesia sit observandum. Huc pertinent Responsum MATTHAEI Iudicis apud DEDEKENVM *Vol. I. P. III. M. III. S. II. n. 24.* SCHILTERVS in *Instit. Iur. Can. Tit. I. §. 2.* CARPZOVIVS in *L. II. Iurispr. Consistor. def. 247.* Pseudonymi cuiusdam CHRIST. LIBERI Tractatus, qui prodiit sub titulo: Untersuchung der Conventional- und Collegial-Rechte der Evangelischen Kirchen, et in eius *Animadversionibus in censuras Iusti Henningii Boehmeri.* Ad alteram classem pertinent, qui patronis quidem primae classis contradicunt, in eo tamen a me dissentiunt, quod existiment, Ministros Ecclesiae ea, quae in Ordinationibus Ecclesiasticis desiderantur, vel ex Scriptura Sacra, vel ex recta ratione, supplere posse, et consequenter eos non tam strictè ad observantiam Ordinationum Ecclesiasticarum obligatos esse: quam sententiam ample-

Dissen-
tientes re-
cententur,
et ad duas
classes re-
ducuntur.

Etuntur *II.* BOEHMERVS in *L. E. Tom. I. L. I. Tit. 2. §. 106.* et ibi allegatus SPENERVS in *Consil. Theolog. German. P. I. C. II. art. 3. §. 137.* quorum argumenta nunc paucis examinanda sunt.

§. VI.

Argumen-
ta eorum,
qui ad
primam
classen
relati sunt,
exami-
nantur,
quorum
imū) est,
modum
admini-
strandī Sa-
cramenta
et impe-
randi in
Ecclesia
in S. S.
esse ex-
pressum.

Obiectiones eorum, qui a nobis ad primam classen relati sunt, huc redeunt: I) quod modus Sacramenta administrandi et imperandi in Ecclesia iam in Scriptura sacra sit expressus, et consequenter non obligentur ad strictam observantiam Ordinationum a Magistratu politico praescriptarum. Huc tendunt verba allegata apud DEDEKENVM: über ihre Gewissen, Glauben, Lehre und Bekenntniß, auch ihres Berufs Verrichtungen, lassen die Prediger der Obrigkeit keine Gewalt, und sich nicht vorschreiben, was und wie sie in ihrem Amt handeln sollen, sondern sehen allein auf Gott, der über die Gewissen herrschet, und wie es mit Austheilung der Sacramenten und dem Kirchen-Regiment soll gehalten werden, in seinem ausgedruckten Wort befohlen. Verum enim vero has rationes partim contra sana principia Iuris Naturae et Politices impingere, partim multa falsa prae supponere, partim etiam credenda cum cultu sacrorum confundere, facile constat. Nescio enim, 1) quam ratione adversarii Principi imputare possunt, quod per tales Ordinationes imperium in conscientias affectet, cum eiusmodi imperium involvat contradictionem: et valde dubito, an defensores huius sententiae distinctum sibi forment conceptum de imperio in conscientias. Enim vero qui prima saltem degustavit Philosophiae moralis principia, iam intelligit, conscientiam supponere intellectum, qui, prout a Philosophis est demonstratum, omnem respuit coactionem. Porro nego, 2) extare locum in N. T. qui Sacerdotibus regimen Ecclesiae adscribat: contrarium potius ex principio supra

(c. I.)

(c. l. §. 2.) stabilito, quod scil. Ecclesia collegiis privatis in Republica sit accensenda, quae carent imperio, apparet. Qui secus statuunt, formant statum in statu, quod aperte pugnat cum sanis principiis Politices. Instant quidem adversarii, quod ex ipsis his principiis fluat, nec Magistratum imperium iure sibi tribuere posse in Ecclesia, cum haec omne imperium respuat, et referatur ad societates aequales. Sed respondeo, haec plane huc non quadrare: Magistratus enim non imperat in Ecclesia, quae sint credenda, sed externa solum dirigit in Ecclesia, vi Iuris circa Sacra, quo omnia decenter et iusto ordine peragantur in Ecclesia. Quod attinet 3) modum administrandi Sacramenta, etiam hunc Magistratum, salva institutione divina ex S. S. haurienda, ratione temporis et rituum aliarumque circumstantiarum, recte determinare, expeditum, et Ministros Ecclesiae ad eum servandum obligari, certissimum est. Administratio enim Sacramentorum sine dubio requirit ordinem certum externum, humanis legibus subiectum; hunc vero esse arbitrarium, facillime patet ex institutis veteris Ecclesiae. Christiani enim in primitiva Ecclesia in administranda S. Coena observarunt per aliquot tempus ritus Iudaicos, secuti Christum, quem eisdem usum fuisse legimus. Nam cum primitivae Ecclesiae plurima pars ex Iudaeis constaret, utique praesumendum, nec eos statim omnes ritus Iudaicos abieciisse. Sequiori autem aevo Christianos multa circa tempus celebrandi S. Coenam, intuitu personarum eam dirigentium, nec non in aliis caerimoniis, instituisse, Historiae Ecclesiasticae Scriptores plenius evincunt. Varios ritus etiam in Baptismo adhibitos fuisse, fusius docet HILDEBRANDVS in *peculiari Tractatu de Rituali Baptismi*; ex quo liquidum redditur, eum, qui summam rerum tenet in Republica, optumo nunc Iure in Ecclesia determinare posse ordinem in Sacramentis administran-

dis adhibendum, et, quod consequens est, Ministros Ecclesiae stricte teneri ad eum observandum.

§. VII.

2dum) Or-
dinationes
Ecclef.
pertinere
ad tradi-
tiones ac
leges hu-
manas.

Neque 2) conclusio, quam ex hoc fonte deducunt dis-
sentientes, quasi Ordinationes Ecclesiasticae pertinerent ad tra-
ditiones ac leges humanas sive mundanas, uti placuit olim
Pontificiis, hinc eis nullam inesse obligationem tam strictam,
ut ab eis salva conscientia recedere non possent, firmo stat-
talo. Quamvis enim id facile concedam, totum Ius Ecclesia-
sticum esse speciem Iuris humani, hinc etiam Leges Eccle-
siasticas legibus humanis esse accensendas; tantum tamen ab-
est, ut consequentia, quam adversarii formant, sit vera, ut
potius contrarium inde probetur, cum, uti supra (c. I. §. 2.)
iam ex dicto Apostoli Pauli aliisque argumentis evictum est,
legibus, a Magistratu ordinis conservandi gratia conditis,
teneamus praestare obedientiam. Dubium hoc potissimum
tempore Reformationis motum fuisse, inter alia testimonia illud
egregium est, quod nobis praebet *Ordinatio nostra Norica*:
Tit. von Menschlichen Lehren, ubi etiam optimam resolu-
tionem huius dubii invenimus. Ostendit enim *all. l. 1*) quid
sint traditiones humanae, 2) quae pro talibus falso reputentur,
et exemplo insigni rem illustrat. Verba haec sunt: Wann
die Obrigkeit zu einem Prediger spreche: Wir bedenken, daß
die Leute früh geschickter seyn, dann nach Essen, Ist der-
halben unser Befehl, und Will, daß man früh predi-
gen solle, und nicht mehr nach Essens. Er aber antwortet
und spreche: Predigen ist ein Amt das in Gottes Reich ge-
hört: Wo steht es aber geschrieben oder wo hat es Gott
gebotten, daß man früh und nicht Nachmittags predigen soll?
ich wills nicht thun, dann ihr wollt mir da eine Menschen-
Lehr aufrichten, die will ich nicht annehmen, noch folgen.
Wer

Wer wollte da nicht verstehen, daß ein solcher Prediger aus Unverstand antworten und noch nicht wüßte, was Menschen, Lehre wären.

§. VIII.

Parum consulunt III.) huic strictae, quam exponimus, ^{3^{rum})} obligationi Ministrorum Ecclesiae, qui, cum CARPZOVIO et ^{Principem} HILDEBRANDO, Aristocraticam formam Ecclesiae, vel, cum ^{nil consti-} SCHILTERO, *all. l.* duas Respublicas, Ecclesiasticam ac Saecu- ^{tuere pos-} larem, statuunt; quam sententiam etiam fovent POLYCARPV^s ^{se sine} LEYSER Iun. in *Diff. ad Form. Concord. Dec. 9. q. 6.* et ^{concurfu} BESOLDVS *Cl. 1. Diff. Pol. 4. th. 16. et praec. 14.* quique vi ^{Ministerii} huius principii perperam statuunt, Principem nil constitu- ^{Eccl.} ere posse sine concursu Ministerii. Quod si vero Clerici in Ecclesiasticis Coimperium nanciscuntur, (quam sententiam propugnant laudati Autores) Princeps solus iure non esset instructus Ministros Ecclesiae obligandi ad observantiam Legum Ecclesiasticarum, sed consilia semper Clericorum expectanda essent, et consequenter arbitrio eorum relinqueretur, an eas observare velint vel non: quo fieret, ut haec obligatio plane inefficax redderetur, et Princeps magnam partem iuris circa sacra, et consequenter etiam partem nobilissimam summi imperii, amitteret, quod iterum cum nostris principiis stare nequit, quae tamen in ipso Iure Naturali esse fundata supra satis superque docuimus.

§. IX.

Eis, qui obligationem hanc Ministrorum Ecclesiae ad ^{4^{tum})} ^{Principem} observantiam Ordinationum Ecclesiasticarum evertere ten- ^{Iura circa} tant, merito annumero IV.) CHRISTIANVM LIBERV^m *in all.* ^{Sacra ex-} ^{ercere} ^{tantum ex} ^{translatio-} ^{ne Eccle-} ^{siae.} ^{tr.} quippe qui in hoc totus est, ut demonstret, Principem non iure proprio exercere iura circa Sacra, sed ex transla- ^{tione}

tione Ecclesiae: hinc fingit iura, quae Ecclesiis sunt propria et
 mere collegialia, diversa ab illo iure circa sacra, quibus ne
 ipsae quidem Ecclesiae in totum renunciare poterant, et in
 hisce Principem nudum administratorem esse asserere non eru-
 bescit. Quapropter negare non dubitat, Principem determi-
 nare non posse, quid docendum sit in Ecclesia, quippe quod
 ad iura propria Ecclesiarum pertineat. Id si verum est, cadit
 omnis obligatio, legibus a summo imperante circa cultum di-
 vinum latis debita. Quamvis autem iam DN. BOEHMERVS in
T. V. Iur. Eccl. in Praeloq. de System. Univ. §. 10. et in Diss.
de extraord. primitivae Eccl. Statu §. 30. pro more erudite
 demonstraverit, haec principia statui valde perniciose esse,
 cum facile ex Principe fiat Commissarius perpetuus Ecclesi-
 arum; noluit tamen Autor huius sententiae acquiescere,
 sed eam propugnare studuit in *Schediasmate, quod prodiit ao.*
1738. sub tit. Animadversiones Christiani Liberi in Censuras
immeritas a Dn. Boehmero adversus systema Collegiale conscri-
ptas. Verum enim vero neque responsiones ita compara-
 tae sunt, ut applausum mereantur, cum potius etiam haec, quae
 profert in his Animadversionibus, principia sint detestanda.
 In §. IV. quidem ab imputatione Boehmeri, ac si per trans-
 lationem hanc, quam statuit, Princeps perpetuus Commissa-
 rius constituatur, se liberare allaborat, sed parum efficit.
 Profert instantiam, quae tamen nullius est momenti, existi-
 mans, non sequi, quod omnis, in quem quovis modo aliquid
 transfertur, fiat Commissarius: v. c. *sequiturne*, ait, *hoc?*
populus liber transfert summam potestatem in unum Principem:
ergo hic illius est Commissarius. Sed respondeo. 1) licet id con-
 cedi possit, quod a translatione non simpliciter ad delegationem
 argumentum procedat, id tamen etiam manet verissimum,
 quod is, cui tantum commissa est administratio iurium, uti
 loqui amat Autor Animadversionum, non multum differat a
 Com-

Commissario, quoniam Committens, per Commissarium suum, ius supremum adhuc retineret nihilominus; qui effectus manifeste cessat in populo, summum Imperium in unum Principem transferente. Deinde vero 2) exemplum allegatum plane huc non quadrat: summa enim potestas, quam populus transfert in Principem, antea fuit penes populum; iura autem Ecclesiastica, quae Princeps vi Imperii exercet, nunquam penes Ecclesiam fuerunt, quam ob rem nulla translatio locum hic invenire potest. Neque Autorem iuvat 3.) quod Principem tutorem et directorem nominet, et quod Ecclesia translatione sua hanc tutelam sibi expetat: minus enim accurate est instituta haec comparatio Principis cum tutore. Licet enim certo modo Summus Imperans tutor appellari possit, minime tamen ultra tertium, intuitu scil. potestatis competentis, est extendendum. Admodum profecto incondite ab Autore asseritur, quod pupillus transferat sui tutelam in superiorem suum; cum tamen constet, etiam invito pupillo tutorem constitui a Magistratu. Quo fundamento igitur haec assertio nitatur, ego quidem nescio. Maior sine dubio potestas competit Principi in Ecclesiam eiusque bona, quam tutori, qui fere nil alienare potest sine decreto Superioris; Princeps autem minime opus habet Decreto Ecclesiae, in alienandis bonis eiusdem, nec ulli intuitu administrationis tenetur rationem reddere, sed potestas haec ei soli competit vi Imperii. In §. 7. clarius exponit mentem suam Autor, proferens exemplum, quod, cum contra obligationem Ministrorum Ecclesiae a nobis defensam sit directum, hic apponere lubet: *Verbi gratia, ait, Ecclesia ius ex sua natura habet, media salutis ad aedificationem suam spiritualem ex praescripto Capitis sui administrandi, iisque utendi; quis autem sanae mentis audeat asserere, quod Imperans, vi potestatis in Republica sum-*
mae

mae aut superioritatis territorialis, habeat ius hoc ius Ecclesiae sibi arrogandi politice et iudicialiter exercendi, Legibus sub comminatione poenali media salutis eorumque administrationem et usum praescribendi et iudiciis determinandi, quid docendum, credendum, quidve agendum sit ad salutem. Licet Autor non admodum favorabile ferat iudicium de iis, qui contradicere conantur, hoc tamen non obstante contrarium adstruere audeo. Imis autem sensibus hic notandum, 1) quod utique Principi competat ius, usum et administrationem mediorum salutis ad mentem S. Scripturae determinandi ac praescribendi. Cum enim Princeps legibus definire possit Orthodoxiam, iuridice talem, sine dubio etiam usum Sacramentorum, et modum, quomodo ea secundum institutionem divinam administrari debeant in Ecclesia, legibus determinare potest, conf. §. 6. et C. III. §. 3. circa fin. Male itaque 2) ab Autore asseritur, Principem determinare non posse, quid docendum (credenda enim ex Sacra Scriptura haurienda sunt, nec vel a Principe, vel ab Ecclesia, vel multo minus a Ministris eius, praescribi vel ordinari possunt) et agendum sit, ad salutem; contrarium supra (§. 2. h. C.) iam evictum est. Hoc igitur pluribus verbis non habet opus. Ad alteram itaque nunc accedo classem,

§. X.

Ill. Boehmeri et Speneri argumenta examinantur.

Ad alteram classem vero refero eos, qui quidem Sacerdotibus independentem potestatem nullo modo tribuunt; eam tamen, quam exposuimus, strictam obligationem Ministrorum Ecclesiae ad observandas leges Ecclesiasticas negare videntur, quorsum pertinet Ill. BOEHMERVS *all. l.* et SPENERVS ibi allegatus. Laudatus BOEHMERVS in d. l. suam de hac re mentem ita exponit: *Licet Ministri Ecclesiae contra Ordinationes Ecclesiasticas agere nequeant, eis tamen non unice, tanquam normae totius*

totius officii sacri insistendum est, cum S. Scriptura plenius declararet definiatque officia hominum et pastorum Ecclesiae; adeoque huc primario recurrendum est. Multa ut plurimum in Ordinationibus Ecclesiasticis desiderantur, quae vel ex S. Scriptura, vel ex reclamatione, suppleri debent, quatenus ad officium pastoris pertinent. Enimvero a me nondum impetrare potui, ut huic opinioni assensum praebuisssem; annitor potius contrarium defendere, quod scilicet Ordinationi Ecclesiasticae, tanquam normae totius officii sacri, insistere debeant. Non nego quidem, quod BOEHMERVS allegat, multa desiderari in Ordinationibus Ecclesiasticis, sed nego saltim consequentiam, quam Vir Illustris inde deducit, quod scilicet non unice insistere debeant Pastores Legibus Ecclesiasticis, tanquam normae totius officii sacri. Verior enim est sententia eorum, qui docent, Pastores tamdiu insistere debere Ordinationibus Ecclesiasticis, donec Princeps praetensum defectum suppleat. Affirmo enim 1) quod solius Principis sit, defectum legum Ecclesiasticarum supplere, et iudicare, an defectus praetensus sit verus defectus, an vero solum in imaginatione Ministri Ecclesiae existat: constat enim saepius putativos defectus allegari. Hinc non immerito quaestio haec praeiudicialis exigit decisionem Principis. Ad illud autem, ut defectus genuinus dici possit, requiritur, 1) ut ea, quae deficiunt, plane determinata non sint, et 2) defectus vergat in detrimentum Ecclesiae. Quoad Imum) requisitum tenendum est, quod illud iterum ex duobus membris constet: 1.) ut id quod desideratur, neque directe, neque indirecte, i. e. per bonam et indubitatam consequentiam, ex legibus elici queat, et 2) ut id quod deficit, non solum non determinatum sit in Ordinatio. Eccles. et in S. Scriptura, sed etiam in eis iuribus, quae generatim recepta sunt, v. c. Aug. Conf. aliisque legibus publicis Ecclesiasticis, determinatio non inveniatur. Ex penitiori enim inspectione Ordinationum Ecclesiasticarum perspicimus, eas duo potissimum in se continere capita, quorum alterum sistit ea,

quae publice doceri debent, alterum autem, quinam ritus ac
cerimoniae observari debent a Pastoribus. Ergo vel quaedam
circa doctrinam publicam, vel circa ritus, indeterminata man-
serunt. Quod ad doctrinam publicam attinet, notandum,
quod Ordinationes nostrae Ecclesiasticae, quae prouti (C. I.
§. 3.) annotatum, tempore Reformationis a Principibus nostris
conditae sunt, Augustana Confessione, nullum aliud quam
Scrip. Sacr. fundamentum agnoscente, nitantur, tanquam
fundamento generali ac formula fidei a Statibus Imperii publi-
ce assumpta, quae itaque vim legis habet. Ponamus igitur,
nonnulla non determinata esse in Ordinatione Ecclesiast. quae
vero in Aug. Conf. determinata sunt, tunc merito dicendum,
quod Minister Ecclesiae obligetur ad eorum observantiam, vi
publicae ac universalis receptionis huius formulae fidei. In hoc
vero casu non supplet Pastor defectum Ordinationis Ecclesia-
sticae, cum Aug. Conf. una cum Ordinatione Eccl. sit
recepta. Ergo nullus hic adest defectus, quia res iam per
aliam legem est determinata, et superfluum foret, ea in Ordina-
tione Ecclesiast. repetere. Quodsi vero forsitan ritus omissi fu-
erunt in Ordinationibus Eccl. sive Agendis, qui cultum Divi-
num promovere videntur, defectus hic non statim pro vero
est habendus, cum interdum multitudo rituum superstitionem
promoveat. Principi igitur praevia competit cognitio, an re-
vera ritus devotionem augeant. Saepius ritus determinati
sunt per consuetudinem: hanc autem vim legis habere per
se est manifestum. Ildi) requisiti veritas ex fine Ordinationum
Ecclesiasticarum patet: ostendimus enim supra, Ordinationum
Ecclesiasticarum causam finalem esse ordinis in Eccle-
sia conservationem; hunc vero salutem Ecclesiae pro obiecto
habere, ex superioribus satis liquet. Quodsi igitur aliquid de-
sideratur in Ordin. Eccl. quod suppleri debet, procul dubio id
tendere debet in utilitatem Ecclesiae. Ex haecenus itaque
dictis sponte fuit, decisione Principis opus esse, utrum ea
quae

quae desiderantur in Ordinatione Ecclesiastica tanti momenti sint, ut suppleri debeant. Qui contrarium defendunt, Clericis facile occasionem suppeditant, praesertim iis, qui imperium affectant, sub hoc praetextu leges mutandi, corrigendi, alias in locum earum substituendi: et in effectu tali limitatione summum regale, legislatio scil. in Ecclesiasticis, Statibus Imperii eriperetur. Accedit, quod haec sententia sit contraria intentioni legislatorum, quae in condendis legibus Ecclesiasticis eo respicit, ut eis, tanquam normis totius Officii Sacri, siue cultus divini externi, unice inhaereant. Suboritur hic quaestio: quid iudicandum sit de subsidiis a BOEHMERO et SPENERO l. c. suppeditatis, quibus, prouti existimant, defectus suppleri possint et debeant, an ea sufficientia sit ad scopum istum consequendum? Commendant scil. S. Scripturam et rectam rationem, quibus plenius declarari et definiri officia hominum et pastorum existimant. Sed si dicendum quod res est, laudati Autores non satis accurate distinguunt inter officia generalia erga alios, quatenus vi Iuris naturalis ad ea obligantur Pastores, et officia specialia Pastorum, quatenus illis cura specialis demandata est, qua salutem Auditorum promoveri debent. Ad maiorem illustrationem eorum, quae dixi, e re mihi videtur has observationes praemittere. Praecepta, quae in Sacro Codice nobis praescribuntur, eius sunt conditionis, ut multa et fere plurima eorum iam ex Iure Naturali cognosci possint. Novimus, Christum in novo foedere non egisse novum Legislatorem, sed eum fuisse restauratorem Iuris Naturae, cuius praxis apud Iudaeos valde erat corrupta, quippe qui saltim in externis salutem ponebant, de internis vero parum erant solliciti. Plurima itaque praecepta Servatoris nostri continent regulas vitae generales, omnes homines obligantes; pauca reperiuntur, quae officia specialia Ministrorum Ecclesiae, respectu officii sacri, quod ipsis demandatum est,

determinant , sed determinatio eorum accuratior Principi Christiano est relicta , qui Ordinationibus Ecclesiasticis optimo iure officio Pastoris certos ponit limites, quos egredi non licet. Ponamus igitur, defectum reperiri in Ordinatione Ecclesiastica , Officium utique Principis exigit , ut eam suppleat , et nil contra Sacram Scripturam statuatur ; expectare vero debet Minister Ecclesiae dispositionem Principis , et tamdiu strictissime et unice legibus a summo Imperante promulgatis ad instar normae inhaerere , donec aliter disponit Princeps. Frustra igitur , in materia de externo regimine Ecclesiastico , provocant dissentientes ad haec duo principia cognoscendi , scil. ad S. Scripturam et rectam rationem. Experientia enim quotidiana satis superque testatur , quod in controversiis quaelibet pars ad S. Scripturam et rectam rationem provocet ; Valde igitur periculosum esset , Pastoribus relinquere licentiam, ab Ordinatione Ecclesiastica recedendi ob praetextum, quod S. Scriptura melius rem determinet. Prospiciendum autem Principi, ne, ex praetextu boni , Ecclesia capiat detrimentum. Elegans est hac de re iudicium HOBBSII in *Tr. de Cive. c. 17. §. 27.* Cum , ait , *Scripturam Sacram singula interpretentur sibi , id est , unusquisque iudicem se faciat , quid Deo placeat , quid displiceat ; singuli non ante Principibus obedire possunt , quam ipsi de mandatis eorum, conformia sint Scripturae nec ne, iudicaverint. Atque sic vel non obediunt , vel obediunt , propter iudicium proprium hoc est sibi obediunt non civitati. Tollitur ergo obedientia Civilis. Rursus cum unusquisque propriam sententiam sequatur , necesse est , controversias , quae oriuntur , innumerabiles fore , neque determinabiles : unde inter homines (qui natura sua dissensionem omnem habent pro contumelia) nasceretur primo odium , deinceps iurgium et bellum , atque ita omnis periret societas et pax. Consentit etiam nobiscum Ordinatio nostra*
Eccles.

Eccles. Nor. (§. 4.) quae mentem nostram egregie exprimit. Nondum vere hanc materiam dimitto ; sed quo ea, quae protuli, eo melius intelligantur ; obligationem hanc Ministrorum Ecclesiae ad observantiam Ordinationum Eccles. per aliquot illustrabo casus.

§. XI.

Casum strictae huius obligationis suppeditat *Dom. de* Obligatio
LVDEVVIG in der Erläuterung der güldnen Bull. *T. II.* p. 313. stricta Mi-
THOMAS. in Progr. ad diss. de lure principis circa haereticos ; nistrorum
 qui obiectiones et Responsiones succincte tradit, quas po- Ecclesiae
 stea examinabimus. Quaeritur scil. si Princeps vel Ordina- ad Obser-
 tio Ecclesiastica definit tempus certum, ad cuius mensuram vantiam
 Ministri Ecclesiae componere debent sermones sacros ; an Ordinat.
 Pastores eiusmodi Constitutioni strictae obedientiam prae- Eccl. va-
 re debeant, et, in casu repugnantiae, mediante poena pecu- riis illu-
 niaria, ad observantiam, eius adigi possint? Affirmando ad hanc stratur ca-
 quaestionem cum laudatis Autoribus respondere non dubito. sibus.
 Quamvis enim pro coloranda sententia contraria dissentien- Cas. I.
 tes urgeant ; 1) praeceptum hoc laedere conscientiam, cum An Mini-
 illud omissionem boni, quod salutem Ecclesiae concernit, in- stri Eccle-
 iungat ; 2) conciones pertinere ad interna Ecclesiae, hinc siae Con-
 eas non esse restringendas, hoc vero relinquendum esse iu- ciones, ad
 dicio Pastorum, quibus munus docendi est concreditum ; certam
 accedit 3) Pastores ex impulsu Spiritus Sancti conciones in temporis
 longius spatium extendere, cui a Ministro Ecclesiae non pos- mensu-
 sit nec debeat resisti ; *THOMAS. l. c.* sed Deo magis hic obe- ram, a
 diendum esse, quam Principi ; denique 4.) scriptum esse a Principe
 Paulo, *ne Spiritum S. extinguatis.* Verum enim vero, absque definitam
 formidine oppositi, contrariae sententiae insisto : nego enim compo-
 quoad Imum) per talem constitutionem laedi conscientias nere te-
 Ministrorum Ecclesiae. Tantum enim abest, ut Princeps neantur ?

hoc edicto aliquid praecipiat contra Leges Divinas, ut potius propter usum eius insignem, qui ex eo in auditores redundat, magnopere sit commendandum, facile enim evenire potest, ut attentio prolixitate nimia Pastoris apud Auditores frigeat. Quin imo brevitās Concionum sermonibus sacris Doctorum priscae Ecclesiae conveniens est. Optime iam monuit B. HILDEBRANDVS in *Tr. de Concion. Veter. in Praeloq. quod in Sacris publicis, si penitus inspiciuntur et cum hodiernis conferantur, multa immutata sint, imo nonnulla ita a pristina consuetudine abire, ut nil fere nisi nomina superesse videantur*: quorsum inter alia refert laudatus Autor. C. III. §. 12. brevitatem Concionum Doctorum Veteris Ecclesiae, quam testimoniis et exemplis *Augustini, Gregorii Nazianzeni, Basilii Magni, Leonis M. et Gregorii M.* exornat. Quin imo si antiqua illa tempora consulimus, deprehendimus in Congregationibus fidelium lectionem Sacrae Scripturae secutam fuisse brevem exhortationem ad auditores, quam denique exceperunt hymni. Cum igitur ex locis adductis appareat, Ecclesiam priscam non praecise certum spatium servasse in Concionibus, sed illud arbitrarium fuisse, corruiť Ildum) argumentum, quod haec pertineant ad interna Ecclesiae; cum ea, quae ab arbitrio hominum dependent, neutiquam ad interna, sed ad externa referenda sint, quae Princeps ordinare potest. Non aufertur Ministris Ecclesiae munus docendi, quod ipsis est mandatum, sed tantum modus docendi quodammodo determinatur, qui ad arbitraria refertur. Rectissime etiam ad Illtium) responsum est a THOMASIO l. c. *quod maxime distent inter se Conciones Christi et Apostolorum a Concionibus nostris, quae discuntur artificio humano secundum praecepta Collegiorum homileticorum, neque Christum, neque Paulum promissione iurata se obligasse Ordinationi alicui Ecclesiasticae.* Atque ut ego quidem arbitror, caute versari debe-

debemus circa doctrinam, quod Ministri concionantes agantur Spiritu Dei, cum magnum intercedat discrimen inter Apostolos et nostros Pastores; illi variis erant instructi donis Spir. S. miraculosis et supernaturalibus, quo eo facilius Iudaei et Gentiles Christo nomen darent, cessat vero hoc apud nostros Pastores. Quare nec IVtum) argumentum maioris roboris esse, ex haecenus dictis patet. Hic igitur subsisto, praesertim cum THOMASIVS l. c. prolixus sit in refutando hoc argumento. Ad alium progredior Casum.

§. XII.

Constat ex experientia, quod in plurimis Ecclesiis consuetudine et observantia certus ordo intuitu formularum orandi in conventibus sacris, Pastoribus sit praescriptus; quaeritur: an Minister Ecclesiae propria autoritate eiusmodi formulas plane omittere et pro captu suo alias introducere possit? nec hoc integrum esse Pastoribus ex superioribus patet. Ritu-
 alia enim et ea, quae in ecclesiis doceri debent, ut supra ostensum, summus Imperans solus constituit, cui competit iudicare, quinam ordo sit servandus in Ecclesiis, nullo modo autem Ministro Ecclesiae, quippe qui alias iudex esset in propria causa. Posito igitur, quod formulae orandi emendatione egeant, vel propter certas circumstantias omitti debeant, Minister tamen Ecclesiae eas propria autoritate nec potest, nec debet, mutare, sed haec omnia a nutu Principis dependent, sine eius permisso ne quidem talem mutationem suscipere potest. Huc etiam pertinent mutationes hymnorum in libro quodam collectorum. Quodsi enim eiusmodi liber receptus sit in Ecclesia, tunc non amplius Ministerio vel Pastori est permissum, sine praescitu summi Imperantis alios hymnos introducere. Mutatio haec non tantum ex hoc capite est illicita, quia Cantiones ad Liturgiam spectant, cuius determinatio Principi

Cas. II.
 An Mini-
 stri Eccle-
 siae Ordi-
 nem, intui-
 tu formu-
 larum
 orandi et
 praelecti-
 onis Evan-
 geliorum
 diebus do-
 minicis, in
 Conventi-
 bus Sacris
 introdu-
 ctum, stri-
 cte obser-
 vare tene-
 antur?

cipi tribuitur, sed etiam ex ea ratione, quia Principi ius competit prospiciendi, ne hymni introducantur, qui doctrinae, quam profitetur sint contrarii, vel statui publico nocivi. Non obstat, quod hymni potissimum ad devotionem augendam tendant, et consequenter iudicium, an hymni sint recipiendi in Ecclesiis, hic magis attendendum sit Pastorum quam Magistratus: licet enim Princeps etiam in hoc casu consiliis Theologorum cum fructu uti possit, non tamen inde sequitur, Theologos propria autoritate hymnos mutare posse. Soli enim Principi tribuimus iudicium, quid Ecclesiae conducat; id vero stricte observari debere Pastores, manifestum est. Ex eodem fonte petenda est decisio quaestionis: An si per observantiam, vel per legem expressam, constitutum, quod diebus Dominicis Evangelia Auditoribus praelegi et explicari debeant a Pastoribus, Evangelia Ministris Ecclesiae propria autoritate liceat omittere, et alia methodo hac in re uti? Ordinem enim, sive ille per consuetudinem, quae vim habet legis, sive per legem expressam, sit introductus, mutare nequit Pastor in Ecclesia: supra etiam evictum est, Principi competere ius modum docendi determinandi, a quo Ministri Ecclesiae temere recedete non debent.

§. XIII.

Cap. III.
An Minister Ecclesiae Exorcismum, quem pro impio habet, si lege receptus est, omittere possit?

Ponamus; Exorcismum a Ministro quodam Ecclesiae pro impio haberi; quaeritur: an is, si haec formula lege est recepta, proprio ausu eam omittere possit? Ratio dubitandi est haec: Communiter ex cordatiorum Theologorum sententia Exorcismus inter Adiaphora refertur: inde nonnulli facile concludere possent, quod iniquum foret, Ministrum Ecclesiae ad Adiaphoron, quod ille pro impio habet, obligare. Sed facilis est responsio. Concedimus quidem, quod Exorcismus sit Adiaphoron, et quod a Principe dependeat, an illum

ad-

admittere velit sive non, quod late ostendit THOMASIVS in *Diss. de Iure Principis circa Adiaphora*; minus recte vero exinde infertur, Pastorem, propter erroneam, quam de hac re fovet sententiam, Exorcismum impune omittere posse: id enim exoptatissimam praeberet occasionem ac praetextum ab Ordinationibus recedendi. Magnos dissensus iam respectu quaestionis, an Exorcismus inter Adiaphora sit referendus, ortos esse, notum est: inde factum est, ut in *Ord. Pomer. p. 23.* constitutum fuerit, daß niemand gestattet werde von dem Exorcismo öffentlich zu disputiren. Cum igitur in hoc casu ponamus per Ordinationem a Principe hanc controversiam decisam esse, ritum scil. hunc Ministros Ecclesiae observare debere, non amplius pro Adiaphoro est habendus, sed lex est, ad cuius observantiam etiam Minister Ecclesiae mediis coactivis obligari potest.

§. XIV.

Quid si in Ordinatione dispositum, quod Ministri Ecclesiae neminem a Confessione privata vel a Sacra Coena, licet vitam luxuriosam agat, absque praevia cognitione Magistratus, repellere debeant; quaeritur, an Pastores obligentur strikte hanc legem observare? Etiam ad hanc quaestionem affirmative respondeo, quicquid dicant Adversarii, et strikte hic interpretandam esse Ordinationem Ecclesiasticam puto, et ne quidem notorietatem, quam forsitan pars adversa obiicit, excipio. Nam 1) nondum satis constat, quid notorium sit, nec apud nos processus tumultuarius, qui notorietatem delicti praesupponit, in observantia est. Quid? quod 2) Pastor hic Iudex esset in propria causa, si, propter praetensam notorietatem delicti, ipsi liceret excommunicare poenitentes. 3) Maiori fundamento Magistratus potestas nititur, iudicandi, an crimina denunciata tanta sint, ut membrum Societatis Ecclesiasticae neminem a Confessione privata vel a Sacra Coena, licet vitam luxuriosam agat, absque praevia cognitione Magistratus repellere debeant, licet vitam luxuriosam agat, strikte observare teneantur?

siasticae tanquam putridum ex illa eiici possit : hic enim tantum respicimus ad externa , de internis et occultis non iudicat Ecclesia. Consentit nobiscum *Edictum Ioh. Georg. II. Electoris de anno 1657.* Von Abweisung von dem Beichtstul, cuius verba apponi merentur : Wir begehren hiez mit gnädigst, ihr wollet alsbalden euren untergebenen Pastoren und Diaconis in Städten, Flecken und Dörfern ernstlich und bey Vermeidung unnachlässlicher Straffe auferlegen, sich hiez rinn der Kirchen Ordnung und Synodal Decret gemäs zu bezeugen, und ohne vorhergehende Consistorial - Anordnung auf gründliche und genugsame eingezogene Erkundigung aus Privat - Ursachen keinen reuenden Sünder von Beichtstul zu weisen, und die Absolution und Reichung des Abendmahls zu versagen, und zu fernern Klagen nothwendiger Inquisition und Straff der Remotion nicht Anlaß geben, Euch eures theils auch selbst darnach zu richten. Nec sufficit hic 4) allegare potestatem ligandi et solvendi : excommunicationem enim hanc locutionem non involvere, ex antiquitatibus Iudaicis dudum demonstravit BÖEHMERVS in *Diff. Iur. Eccl. antiqu. diff. II. de Confederat. discipl. Christ.* Ecclesiae nostrae sunt collegia privata, hinc solos Principes iudices agnoscunt. Quo igitur omnis confusio evitetur, in *Ordin. Eccles. Norica* modus procedendi est praescriptus. Disponitur ibi, 1) quod is, qui ad Sacrae Coenae usum admitti velit, id suo Confessionario significet : ohne solche Anzeige, addit Ordinatio, sollen sie furohin niemand das heil. Sacrament reichen. 2) Iniungit Ministris Ecclesiae examen praevium personarum, de quorum idoneitate non satis constat, quod indicant verba sequentia *Ordinat. Eccles.* Wenn sich die Leute angezeigt, so sollen die Kirchen - Diener dieselbe mit aller Bescheidenheit nach Gelegenheit der Versohnten erforschen, ob sie die 10. Gebot, Glaubert
bert

ben und das Vatter Unser können? Ob sie recht von Sacrament halten? Ob sie wissen, wann sie es würdiglich empfangen, was sie vor Frucht davon haben? sonderlich, ob sie gegen niemand eine Feindschafft tragen? porro: Sie sollen sie weiter fragen, wie sie die gemeldten Stücke verstehen? worinnen ihnen dann mangelt, sollen sie selbe NB. gründlich und gütlich unterrichten. Haec legis dispositio repetita est in Decreto *Illustr. Senat. Norimb. de ao. 1704.* quod rationem hanc suppeditat: Weil sich hervorgethan, daß manche, anstatt der abzulegen habenden allhier gewöhnlichen Beicht, nur ein Gebet hersagen, etliche schlechte Formeln beybringen, und wohl gar darbey grobe Excesse begehen &c. Denique 3) Ordinatio nostra iubet, daß, so Leute sich anzeigten, die in einem wißentl. Irrthum und Kezerey verwanzt wären, oder sonst NB. das gewisse unwidersprechliche Wort Gottes lästerten, (excluduntur itaque quaestiones problematicae Theologicae) oder in wißentlichen unlängbaren Falschern legen, welche Paulus 1. Cor. 5. erzehlt, oder Unsinnige und Narren, oder ganz unverständige Kinder, oder sonst grobe Leute, die noch die 10. Geboth, den Glauben und das Vatter Unser nicht kenten und nicht lernen wollten, dieselbigen sollen sie keineswegs zum heil. Abendmahl zulassen, sondern sollen den irrigen und öffentlichen Sündern Gottes: Gericht &c. stattlich einbilden, auf daß sie zur Buß getrieben werden. Quod si igitur hanc Constitutionem ad nostram quaestionem applicamus, utique dicendum, quod neque hic Magistratus concurrentia excludatur: nam 1.) verba, sollen sie keineswegs zulassen, non excludunt praeviam denuntiationem, quae communiter fieri solet Domino Ephoro rei Sacrae apud Norimbergenses. Stricte enim Ordinationes Eccles. respectu Imperantium esse interpretandas saepius monuimus. 2) Concedo quidem, quod intuitu furiosorum

rum denunciatio apud Magistratum non requiratur ; quod autem heresin , den wissentl. Irrthum und Kezerey , attinet , supra iam dictum , nondum constare , quid notorium significet. Heresis non est , si quis in articulo quodam problematico dissentit , modo ille formulae fidei , qualis apud nos est Augustana Confessio subscribat. Cconsequenter cum haec res admodum dubia et ardua sit , cognitio utique Magistratus desideratur. Quare merito 3) hic applicanda supra iam (§. 4.) allegata verba *Ordinat. Nor.* daß so die Pfarrherrn in ihrer Cura je zu Zeiten Unterrichtl. und Rathß nothdürftig würden , daß sie das jedesmal an die Obrigkeit gelangen lassen. Con-
verto me nunc ad alium Casum.

§. XV.

Cas. V. De ordine , intuitu formularum orandi servando , supra (§. 12.) egimus. Cum autem respectu precum iam in pri-
An pastor loco stationis , quae in Ecclesia obtinet , genuflexionem introducere possit ? sca Ecclesia certos ritus ac caerimonias inveniamus , neque hi ritus apud nos in desuetudinem abierint ; non intempestivum erit , hic quaestionem movere : An si in Ecclesia per consuetudinem statio obtinet , loco stationis Pastor genuflexionem introducere queat , eosque , qui ritum hunc observare recusant , tanquam impios a Sacrae coenae usu repellere possit ? Facilis est responsio ex superioribus principiis : negamus scil. hanc potestatem competere Pastoribus. Cum enim genuflexio ritualibus tantum annumeretur , quae vel per consuetudinem , vel per legem scriptam , determinantur , non possumus non , quin ius determinandi hunc ritum Principi tribuamus. Demonstravit iam b. HILDEBRANDVS in *Ritualis Orantium C. VII.* genuflexionem ritus Iudaicos sapere , quos Christiani in primitiva Ecclesia , qui tenacissimi erant in servandis antiquis moribus , secuti fuerunt. Quam ob rem nemo non facile animadvertit , hunc ritum ad essentialia

lia Cultus divini non pertinere, sed determinationem eius a libera voluntate Summi Imperantis dependere. Liberum quidem manet Ministris ecclesiae, ritus commendare, qui pietatem augent, eos autem per modum legis mandare ipsis non licet.

§. XVI.

In §. 2. mentionem feci iuris decidendi controversias theologicas: occasione huius iuris licebit mihi igitur hanc quaestionem proponere. Quodsi Princeps mediante rescripto, vel Ordinatione Ecclesiastica, legem condit, ne Ministri Ecclesiae in concionibus de controversiis Theologicis, quae nobis sunt cum Romano - Catholicis, vel Reformatis v. c. de Praedestinatione, differant, an Pastores obligari possint ad legem hanc stricte observandam? Rationem decidendi suppeditat §. 2. in quo docuimus, ad iura Principum pertinere ius praescribendi ea, quae publice doceri debent in Ecclesiis, ne scilicet ex dissensu Respublica detrimentum capiat. Cum igitur ex controversiis Theologicis saepius tanta mala nascantur, ratio status utique interdum requirit, ut illae, quantum fieri potest, abrum pantur: minime autem inferendum, tale praecceptum turbare iura Lutheranorum, nil enim hac lege detrahitur formulae fidei A. C. modo Princeps rem in medio relinquat, nec contra Instrumentum Pacis per modum legis articulos fidei praescribat, qui formulae fidei sunt contrarii: ius enim reformandi per annum decretorium 1624. esse restrictum, nemo ignorat. In praxi nostram sententiam esse receptam, per varia exempla evincere possem. In §. 13. iam extat exemplum ex *Ordin. Pomer.* desumptum. Aliud adhuc exemplum praebet *Decretum Ill. Senatus Norimb. de ao. 1522.* quod continet mandatum, ne publice Ministri Ecclesiae auditoribus Controversias proponant, *vid. Hist. Diplom. Norimb.*

Caf. VI.
An Mini-
stri Eccle-
siae le-
gem, quae
prohibet,
ne in Con-
cionibus
Pastores
de con-
troverfiis
theologi-
cis dispu-
tent, stri-
cte obser-
vare de-
beant?

rimb. p. 816. nec non in recenti adhuc est memoria *Frid. Wilb. Regis Borussiae Rescriptum*, quo prohibetur, ne Pastores de Praedestinatione in concionibus disputent. Quod si enim recte ponitur calculus, dicendum erit, controversias pertinere ad modum proponendi, minime ad rem ipsam: nulla igitur ratio superest, quae ius Principis definiendi hunc modum in dubium vocare possit, praesertim cum haec principia optime cum tolerantia trium Religionum, quae per Instrumentum Pacis ius civitatis in Imperio obtinuerunt, et aequali libertate fruuntur, conspirent. Sed sufficient haec de obligatione stricta Ministrorum Ecclesiae ad observantiam Ordinationum Ecclesiasticarum; paucis nunc in Cap. sequenti de poenis Ministris Ecclesiae applicandis, qui huic obligationi satisfacere recusant, agendum erit.

CAP. III. DE POENIS MINISTRIS ECCLESIAE APPLICANDIS, QUI ORDINATIONES ECCLESIASTICAS VIOLARE PRAESUMUNT.

§. I.

Conne-
xio.

Obligatio, cui in foro externo non cohaeret poena eis applicanda, qui illam contemnunt, est campana sine pistillo. Cui igitur ius competit praescribendi leges, aliosque obligandi, ei etiam competere debet ius poenis coercendi eos, qui constitutiones observare detrectant. Prona itaque est consequentia, Status Imperii vi iuris circa sacra ex Imperio profluentis Ministros Ecclesiae, qui Ordinationes Ecclesiasticas prurpere

pere contendunt, poenis promeritis afficere posse. De hisce, ordine sic iubente, nunc agendum erit.

§. II.

In Cap. I. §. 2. ostensum fuit, in primitiva Ecclesia leges proprie sic dictas Ecclesiasticas non extitisse: hinc nec poenas a Superiore irrogatas fuisse Presbyteris, qui contra instituta Ecclesiarum et mores egerunt, novimus. Et quantum coniecere licet ex statu veteris ecclesiae, nec quoad poenam conventionalem Presbyteros distinctos fuisse a reliquis Christianis, sed observatis gradibus admonitionis ex Ecclesia eiectionem optime excommunicationem vocare licet, cum communione et fraterno consortio, quod TERTULLIANVS *de praescript. adv. haeret. c. 20. contemperationem* vocat, talis contumax non amplius frueretur. Aliter vero res se habebat, cum Episcopi iurisdictionem adipiscerentur et Imperium sacrum: mutatus tunc erat Status Ecclesiae, quae formam Reipublicae induebat, et Clerici Dignitatibus et Ordinibus ornabantur: inde oriebantur Clerici superioris loci, quorum saepe mentio fit in Codice Theodosiano, quo fiebat, ut Episcopi supremam inspectionem in vitam et mores Clericorum subordinatorum nanciscerentur, iudici autem seculari nunquam permetteretur negotiis Clericorum se immiscere. Huc tendit *Concil. Constantin. I. in Can. 6to.* ubi statutum fuisse legimus: *ne quis temere eiusmodi res ad fora secularia trahat, quippe quod esset contra ordinem Ecclesiasticum, neque eiusmodi accusatoribus credendum esse, sed praesumendum ex inimicitia et calumnia talem accusationem Clericorum provenisse.* Idem dispositum fuit in *Capitul. VI. anni 806. c. 23.* ibi enim legimus: *Praesulem summum a nemine accusari vel iudicari potuisse:* addit ficulneam rationem, quia *discipulus non est super magistrum, nec eos, qui sunt in inferiore gradu*

du dignitatis Ecclesiasticae constituti, contra maiores accusationem dare posse, dicta lex ordinat. Quod ipsas vero poenas attrinet Clericis applicandas, qui Statuta Ecclesiastica contem-
nunt, notandum, quod diversis temporibus etiam diversi
modi puniendi, eiusmodi Clericos observati fuerint.
Sic ex Historia Ecclesiastica notum est, atroces saepius poe-
nas in eos decretas fuisse, qui ritus et caerimonias in Con-
ciliis approbatas neglexerunt. Conferri hic meretur
Nomo Canon Graecus apud Cotel. T. I. Mon. Graec. p. 684.
c. 129. ubi ille Sacerdos pro heretico habetur, qui togam
non adhibet in peragendo Cultu Divino: inde per conse-
quens poenas hereticis applicandas irrogarunt. Non sem-
per vero hic rigor observatus fuit, praesertim cum pede-
tentim Episcopi maiorem sibi auctoritatem comparare omnes
nervos intenderent. Id vero vix melius fieri poterat, quam
si ubique ostenderent, Clericos et Laicos etiam respectu poe-
narum magnopere inter se differre: quo factum est, ut ea
tempestate Laico, qui Clerico crimen obiiciebat, statim obsta-
ret exceptio hereseos, cuius rei exemplum praebent *Doxarii*, a
DAMASCENO in *Tr. de haeres. c. ult. edit. Cotel.* eam ob causam
inter hereticos relati. Ne tamen Clerici contra Statuta agentes
exempti sint ab omni poena, pro qualitate delicti remotio
et suspensio ab officio introducta est. Concurrerant in im-
ponendis hisce poenis Episcopi et Imperatores: constat enim
remotionem ac depositionem olim a Synodis decretam fu-
isse dirigente Episcopo, corroboratam autem esse ab Impe-
ratore, docet inter alia loca *Nov. 42.* quae agit de deposi-
tione Anthimi et aliorum. Rationem, cur decreta fuerit
haec depositio, allegat ipse IVSTINIANVS in praef. *quia scil. con-*
tra omnes sacros Canones se intruserat sedi, et quod a rectis
dogmatibus recessit; si quid vero, ait Imperator in c. 3. aliud
in sententia Sanctissimorum Episcoporum continetur, quo prae-
dictos

dictos deponit et anathematizat, hoc firmitus ponimus et diutius, ac imperialibus nostris legibus ipsum corroboramus, ac si ab imperio ipso provenisset. Eadem constantia Reges apud Visigothos sibi reservarunt ius puniendi contemtores legum Ecclesiasticarum, eisque graves imposuerunt poenas. Testatur hac de re Decretum Regis, quod continetur in L. Visigoth. L. XII. Tit. I. c. 2. Quam ob rem, ait Rex, sacrae huius legis oraculo omnibus generaliter Religiosis atque etiam Laicis, sub regni ditione manentibus, interdiciamus pariter et iubemus, ut praedicta Synodalia gesta nullus contemnat, nullus etiam praeterire aut convellere audeat. Addit porro poenam: si quis huius nostrae legis violator extiterit, ac non potius ea, quae promissa sunt, custodierit, et diutinam ecclesiasticae disciplinae excommunicationem excipiat, et decimam partem rei suae fisci partibus sociandam amittat. Quanam poena Clerici temporibus Caroli M. affecti fuerint, qui Leges Ecclesiasticas violaverunt, apparet ex Capitul. anni 789, c. 57. ubi repetitum est Decretum Leonis Papae, in quo sancitum fuit, quod si quis Sacerdotum contra constituta Decretalia praesumptiose agens corrigi noluerit, ab officio suo submoveatur; qui contra ea agunt, in c. 80. Pseudo-Doctores non inepte appellantur. Exinde concludimus, tria olim requisita circa remotionem observata fuisse: 1) exigebant, ut quis contra Canonica et Decretalia instituta egerit, 2.) admonitio praecesserit, ille tamen 3.) incorrigibilis sit. Processum hunc accurate cum iure Pontificio, in Decretalibus existente, convenire, in aprico est. Cum enim haec iura principium, quod Laici a Clericis toto coelo differant c. 6. X. de mai. et obed. tanquam firmum praesupponant, consultum non erat, Clericos delinquentes exaequare Laicis, hinc mitiores se praebebant erga illos: admodum huic rei inserviebat inventio poenae medicinalis, quae correctionem Clericorum respiciebat: distinguebant inter

poenam, proprie sic dictam, et inter censuram Ecclesiasticam, quae potissimum tres continet species, uti Pontifex ait in *c. 20. X. de V. S.* scil. inter dictum, suspensionem, et excommunicationem. Licet in *c. 26. X. de Appell.* suspensio ab officio inter poenas referatur; facili negotio vero haec lis dirimi potest, si modo consideratur, an suspensio ab officio tantum decreta fuerit, quo scandalum evitetur in Ecclesia, absque privatione reddituum, an vero etiam perceptio reddituum sit suspensa: si prius, poena non erit, sin posterius, utique poenis accensenda est. Ex hisce principiis deducebant Pontifices conclusionem, degradationem contra Clericos raro esse decernendam, cum per eam Iudici seculari tradatur Clericus. Excipiebant tantum crimina atrociora, 1) heresin, *c. 9. et 15. X. de heret.* 2) crimen falsificationum literarum Apostolicarum, *c. ad falsariorum X. de Crim. fals.* et 3) delictum in episcopum admissum, ex *c. II. q. 1.* Cum vero inde factum sit, ut plurima delicta Clericorum impunita manerent, idque salutem publicam laederet, natae sunt querelae Principum German. in 100. Gravaminibus Norimb. ao. 1520. Pontificis Oratori editis, quae inveniuntur apud Hortleder von Ursachen 2c *L. I. c. 1.* et Latine apud GOLDAST. *T. II. Constit. Imp. fol. 456.* Verba Grav. 31. haec sunt. *Quicumque Ecclesiasticos recipiunt ordines maiores sive minores, per hoc omnium poenarum Magistratum Secularium, utcumque magna perpetret maleficia, immunis esse contendit; porro: praeter omnem aequitatis rationem aliquatenus interdictum est Archi Episcopis et Episcopis, ne malefactores hos publice criminali iudicio reos agere possint, nisi prius degradatos, id quod tantis sumtibus tantaque pompa celebrari oportet, ut propterea perquam rarissime uncti illi malefactores merita plectantur poena.*

§. III.

Nil tam naturale est, quam quod ille, qui officio suo deest, tanquam indignus qui huic imposterum praesit, ab illo suspendatur, vel, si pertinaciter in proposito permaneat, ab officio removeatur. Mirum hinc non est, quod Status nostri Imperii has poenas ex Iure Canonico receperint. Quod si igitur ex circumstantiis appareat, Pastorem animo deliberato Ordinationes Ecclesiasticas violasse, non iniustum esse puto, si statim suspensio ab officio decernitur absque praevia admonitione: eo ipso enim cum contra praeceptum Superioris egit, delictum commisit, quod impunitum manere non debet. Magnum profecto scandalum praebet Auditoribus Minister Ecclesiae, qui legibus summi Imperantis se opponit, cum aperte contra praecepta Christi et Apostolorum agat. Ob grave eiusmodi scandalum Sacerdotibus poenam hanc dictasse Ius Pontificium, patet ex *c. 10. X. de purgat. Canon.* quid? quod Principem non iniuste agere, si Clericum, contra quem graviores excessus probati sint, ut sine scandalo in officio tolerari nequeat, statim ab officio removeat, arg. *c. 26. X. de Rescript.* docet; licet in eo multi ex Theologis ac Ictis dissentiant, quos allegat CARPZOVIVS in *L. III. Iurispr. Consist. def. 110. seq.* quamvis ipse CARPZOVIVS in laudato *Tr. l. c. def. 112.* fateatur, in atrocioribus delictis gradibus admonitionum plane opus non esse. Nullam sine dubio iniustitiae labem habet lex summi Imperantis in Republica, quae gravioribus poenis, v. c. remotioni, vel etiam corporis afflictivae, subiicit Pastores, qui publice aliter docent, quam in Ordinatio. Eccl. est praescriptum. Cum enim ea, quae publice docentur, ad externa cultus divini pertineant, vi proverbii, cuius est regio, illius est religio, ea autem Princeps adornare possit, nisi alia lex obstat; manifestum est, eum non teneri ad certas et determinatas poenas se adstringere. Nullus etiam dubito, quin certo modo etiam heresis, si ortho-

Quomodo
contem-
tores Or-
dinat. Eccl.
puianntur

xiam et heresin in sensu iuridico sumimus , inter crimina referri possit , quando quis contra formulam fidei, in statu quodam ab Imperante approbatam , publice docet , et doctrinam singularem contra leges Ecclesiasticas pertinaciter publice profitetur. Applicandum huc esse censeo axioma: crescentibus delictis crescunt poenae : Minister enim Ecclesiae , qui aliter docet, quam in formula fidei praescriptum est, turbat pacem in republica , violat summum Regale Principis , legislationem scil. quae ipsi vi superioritatis territorialis vel etiam Maiestatis competit ; quod crimen procul dubio gravio-rem meretur poenam. Cave autem, ne inde inferas, me in ea esse opinione, Principem aliquem posse cogere, ad Religionem , quam falsam esse existimat, amplectendam: minime gentium ; id esset contra libertatem in causis religionem concernentibus. Salvum semper ei, qui contrariam fovet sententiam de articulis quibusdam in formula fidei determinatis, manere debet beneficium emigrandi. Id modo defendo, neminem, et consequenter nec Ministrum Ecclesiae, publice aliter docere posse, quam in Ordinatio. Eccl. est praescriptum: Minister Ecclesiae , qui contra eam agit, non propterea puni- tur , quod aliter sentit ac in legibus est definitum, sed quod contra praeceptum summi Imperantis aliter publice docuerit. Facili itaque negotio nostra de hac re sententia componi potest cum ea, quam THOMASIVS defendit in *Diss. An heresis sit Crimen?* et in altera *de iure Principis circa hereticos* ; Negat laudatus THOMASIVS, heresin esse crimen, hinc neque propter praetensam heresin puniri posse hereticos existimat ; ex tota vero pertractatione huius materiae patet, Virum beatum 1) heresin considerasse tantum, tanquam errorem in intellectu. In hoc sensu etiam ego concedo, heresin non esse crimen, cum nemo propter diversos, quos fovet, conceptus de religione puniri possit. Punitur in nostro casu saltem Minister, quod paradoxam

radoxam opinionem publice prodit. Supponit porro THOMASIVS 2) in Dissert. *de Iure Principis circa heret. §. 19.* heresin esse dissensum etiam levissimum a iudicio Cleri et libris Symbolicis, ab ipso, ut sint norma fidei, et prout in sequentibus loqui amat, quo dominatum in conscientias exercere possint, confectis. Ego vero fundamenti loco pono, Ordinationes aliasque leges Ecclesiasticas vi iuris circa sacra a summo Imperante in Republica promulgatas esse, quare hic non attendendum esse iudicium Cleri, sed Principis, nemo non videt: neque hic interpretationes extensivae Clericorum audiuntur, sed verba harum legum stricta respiciuntur, in quarum observantia nostra orthodoxia iuridica consistit, quam hic defendimus. Liberum semper manet Principi, tolerare diversae religionis addictos quoscunque. Liberum vero etiam est, an non publicum exercitium diversae religionis prohibere velit; qui contra hanc legem agit, sibi met ipsi debet imputare, si atrociores illi infliguntur poenae. Quo autem ostendam, thesin nostram, (quod scil. Minister Ecclesiae, si leges Ecclesiasticas strictè observare pertinaciter detrectat, duris possit affici poenis, licet res sit spiritualis et conscientiam tangat, quod dissentientes urgent) analogiae Iuris Ecclesiastici, quod apud Protestantes viget, convenire, proferam argumentum ab usu Sacrae Coenae desumptum. Nemo negabit, usum Sacrae Coenae respicere conscientiam; testantur tamen satis superque Ordinationes Ecclesiasticae aliaque mandata specialia Statuum Imperii, contemtores huius Sacramenti variis affici poenis gravibus, v. c. infamia. Inter alia testimonia provoco ad *Mandatum Perill. Senat. Norimb. de ao. 1705.* Die Verachtung des Heil. Abendmals betreffend, quod poenae huius praxin satis ostendit: verba eius notatu dignissima locum hic merentur, et huius sunt tenoris: Es sollen solche Verächter des Heil. Abendmals anders nicht

nicht als nach gethanener öffentlich Kirchen: Buß zum Beicht-
Stul und Heil. Abendmal gelassen, Ihnen auch, bey Behar-
rung ihres ruchlosen Lebens, NB. keine ehrliche Begräbniß
auf den gewöhnlichen Kirch: Höfen vergönnet, sondern an-
derwärts ohne Gesang und ohne Klang, auch ohne Anschreis-
ben an die öffentlichen Toden: Tafel, hinausgeschleppt und eins-
gescharrt, ja noch in Lebzeiten, weder in Freud: noch in Leid-
Zeiten, bey öffentl. Processionen gedultet, zu kein Gevat-
terschaft zugelassen, das Genannten: Geschwahrenen: noch
andere Dienste und Aemter Ihnen mit Schimpff wieder ge-
nommen, oder ihnen doch nicht aufgetragen werden, und
deren Nahmen aus den Hochzeiten: und Leichen: Büchern
gethan, und sie von aller ehrlichen Gesellschaft ausgeschlossen
werden. Ratio huius iuris puniendi contemtores legum
Ecclesiasticarum egregie in his verbis indicatur: damit sol-
chen Unchristen zu weisen, daß gleichwol sie nicht ohne alle
zeitliche Straffe seyn, und solche durch diejenige, so an
Gottes Statt sitzen, und das Regiment auf Erden
führen, auch allhier fühlen und empfinden mögen. Vi-
gitur Superioritatis Territorialis et Imperii inde fluentis
etiam Civitates Imperii, ad instar aliorum Statuum Imperii, ius
puniendi contemtores Legum Ecclesiasticarum exercere, ex
his verbis satis colligi potest.

§. IV.

Praxis hu-
ius doctri-
nae ex va-
riis Ordi-
nat. Eccl.
ostenditur.

Ex haftenus dictis itaque apparet, Principem Ministris
Ecclesiae, qui Ordinationes Ecclesiast. non stricte obser-
vant, varias poenas, remotionem, et suspensionem ab offi-
cio, corporis afflictivam, vel etiam aliam, infligere posse;
ne vero quis existimet, ea, quae dixi, in nuda theoria consiste-
re, non inutile erit praxin ex variis Ordinationibus Eccle-
siasticis ostendere. Licet autem in quibusdam specialis poena
non

non sit determinata, poenam tamen legislatores graviores intelligere, verba harum legum suadent. Exemplo esse potest *Ordin. Eccl. Wurtemb. 1660.* quae eum in modum observantiam Ord. commendat: Wollen demnach hiemit allen Pfarrherrn und Kirchen:Dienern unsers Fürstenthumbs, bey Vermeidung unserer Ungnad und Straffe, ernstlich auferlegt haben, daß sie sich nach dieser Kirchen:Ordnung in Vorstehung ihres Dienstes richten, und denselben in allen und jeden Puncten sich gemäß verhalten. Egregie etiam thema nostrum illustrat *Edictum Joh. Georg. II. Elect.* Von ärgerlichen Leben der Kirchen: und Schul:Diener, quod de poenis Ministris Ecclesiae applicandis, qui contra Ord. Eccl. praesumptiose agunt, ita disponit: Wir begehren hiemit und befehlen gnädigst, daß ihr wollet Euch eurer untergebenen Kirchen: und Schul:Diener Leben und Wandel, Handthierung und Verhaltens, mit allen Fleiß, und besser als bisher geschehen, erkundigen, und diejenigen, welche bey ihren Aemtern, unserer Kirchen:Ordnung zuwider, in einem und den andern Excesse verübt, vorfordern, und, in Fall keine Aenderung erfolgt, mit der Remotion und NB. nach Gelegenheit schärferer Straffen, wider die Widerspenstigen verfahren werden solle. Poenam remotionis Ministros Ecclesiae subire, qui absque praevia cognitione Consistorii aliquem a Confessione repellant, ex *Edicto huius Electoris de ao. 1657.* quod in C. I. §. 14. allegavimus, liquet. De poena corporis afflictiva, Pastoribus applicanda, qui contra Ordinat. Eccl. ea, quae ipsis a poenitentibus revelata sunt, produnt, videri potest Die Pomerische Kirch:Ordnung. p. 27. in qua p. 47. legimus, Ministros Ecclesiae ipso facto incurrere poenam remotionis, qui absque praescitu Consistorii coniuges separant: Wo sich einiger Kirchen:Diener ohne vorhergehenden Rath des Consistorii würde unternehmen, Ehe-Leute von einander zu scheiden,

den , so soll derjenige , so es thäte , damit ipso facto seines Dienstes , Amtes und Standes entsetzt seyn. Praeter recensitas poenas interdum etiam contemtoribus Ordinationum Eccl. applicari poenam pecuniariam , ex casu in C. II. §. II. allegato patet , ubi DNVS DE LVDEWIG docet , in eo casu , Pastoribus prohibitum fuisse sub poena pecuniaria , ne ultra horae spatium conciones extendant. Emergit itaque hic quaestio : an iuste hoc fieri possit ? Affirmando ad hanc quaestionem respondere non dubito : licet enim in c. 3. X. de poenis dispositum sit , quod Clericis poena pecuniaria correctionis causa imponi non debeat , hoc tamen non obstante contrarium mihi arridet. Nam 1) quoad ea , quae spectant ad iurisdictionem Ecclesiasticam , non semper provocare possumus ad Ius Pontificium , cuius principia intuitu legislationis sacrae plane diversa sunt a nostris ; cum nos ius puniendi Clericos Statibus Imperii vi iuris circa Sacra et Superioritatis Territorialis tribuamus , quod secus est apud Pontificios , qui hanc iurisdictionem solis Episcopis competere aiunt , et rationem in applicatione poenarum potissimum in emendatione morum Clericorum ponunt. Sed nec opus est hoc argumento , cum 2) ex allegato Capitulo appareat , non simpliciter prohiberi , ne poena pecuniaria Clericis imponatur , sed tantum Archidiaconum ab hoc iure excludi , minime autem Episcopum.

§. V.

Ius puniendi Ministrum Ecclesiae delinquentem , ei tantum qui Iura Episcopalia in territorio mixto exercet , competere , evincitur.

Coronidis loco adhuc quaestionem , in praxi saepius occurrentem , proponam. Quaeritur scil. si status Imperii , qui A. C. addictus est , in territorio alterius Principis Romano-Catholici , Iura Episcopalia exercet , ita ut iure instituendi Pastores , eisque Ordinationes praescribendi , gaudeat ; An Dominus Territorialis Ministrum Ecclesiae delinquentem punire possit , an vero alteri , qui Iura Episcopalia exercet , hoc ius sit tribuendum ? Cognitionem hoc in casu ei , qui episcopalia exercet

exercet iura, competere existimo. Licet enim forsan nonnulli Iurisdictionem Domini territorialis fundatam esse arbitrentur, propterea quod apud Principes Evangelicos principium in viridi sit observantia, Ministros Ecclesiae intuitu poenarum non melioris esse conditionis, quam reliqui subditi in Republica, qui iure meritoque puniuntur, ab eo, in cuius territorio delinquant; iura igitur Episcopalia, quae Status Evangelicus exercet in Principis Catholici territorio, primario respicere ius instituendi Ministrum Ecclesiae, minime autem id involvere Iurisdictionem Ecclesiasticam, praesertim cum Evangelici deseruissent hypothesein, Status Imperii exercere hanc Iurisdictionem iure Episcopali, sed vi supremi, quo gaudent in territorio, imperii. Verum enim vero haec principia perperam ad praesentem quaestionem applicantur. Ius quidem circa sacra regulariter vi Instrumenti Pacis cohaeret territorio, interim tamen illud variis modis limitatum est. Novimus, ius reformandi, quod ius circa sacra tanquam fundamentum agnoscit, non sine ulla limitatione Statibus Imperii esse concessum; sed respiciendum semper est ad annum decretorium. Nil igitur impedit, quo minus etiam conventionibus ius hoc circa sacra circumscribatur. Pacta dant legem huic negotio: pariter quoque dicendum, exceptionem firmare regulam in casibus non exceptis. Accedit 2) quod dispositio illa Instrumenti Pacis, quod ius circa sacra annexum sit territorio, solum Principum Evangelicorum gratia sit facta, qui nullam concedunt Episcopis potestatem in sacris. Aliter vero res se habet apud Principes Catholicos, qui omni, secundum principia Iuris Pontificii, destituuntur Iurisdictione in Ecclesiasticis. Aequitati igitur consentaneum non esset, si Princeps Catholicus, in praedictum alterius Status, principia, quae manifeste religioni, quam profitetur, contraria sunt, amplecteretur. Evidens hinc est et plus quam manifestum, 3) sub Iuribus Episcopalibus contineri Iurisdictionem Ecclesiasticam, quae, ex mente Iuris

Pontificii, nonnisi Episcopis competit: ex quo utique hauriendum, quid sub Iuribus Episcopalibus sit intelligendum, praesertim in hoc casu, si controversia est cum Statu Catholicae Religioni addicto. Nulla ratio enim iubet, quod nos hic a proprio significato Iurium Episcopalium recedamus, et sub eis partem tantum eorum, scil. ius instituendi, comprehendamus, quod neutiquam in praeiudicium alterius fieri posse, regulae interpretationum nos docent. Tandiu enim est standum recepto significatui verborum, donec contrarium ex conventionne illucescat. Denique 4) naturae rei valde convenit, ut ei, qui iure condendi Ordin. Eccles. gaudet, etiam ius competat Ministrum Ecclesiae, qui contra eam agit, puniendi: Episcopus enim prospicere debet, ne Ecclesia ex scandalo, quod praebet Pastor, damnum capiat, qualis cura a Domino Territorii, qui aliam Religionem profitetur, vix praesumenda. Minorem adhuc probabilitatem sententia eorum pro se habet, qui asserunt, in territoriis mixtis Domino Centenae ius competere, puniendi eiusmodi Ministrum delinquentem, licet alius Iura Episcopalia exerceat; quod aperte est contra *Instrumentum Pac. Westph.* et eius *Art. V. §. Sola Iurisdict.* Etsi enim Minister Ecclesiae crimen quoddam, quod probabiliter capitalem mereatur poenam, commisit, inquisitio tamen generalis ab eo, qui Iura Episcopalia exercet, erit suscipienda, quo appareat, an crimen perpetratum remotionem mereatur. Decreta remotione traditur Domino Centenae, qui tunc contra delinquentem procedere non prohibetur. Neque Patrono, neque Consistorio ius puniendi Pastorem delinquentem competere, nisi hoc ipsis specialiter sit concessum, per se est clarum. In his itaque subsisto. Tibi autem Numen Optimum, pro divina assistentia, devotissimas persolvo gratias: Te supplex imploro, ut in posterum quoque conamina mea exoptatissimo fine beate haud dedigneris.

PRAE-

PRAENOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE
DOM CANDIDATO

S. P. D.

WOLFG. ALBERT. SPISIVS
ICTVS H. T. DECANVS.

E*T*si eruditio ac doctrina per se res praeclara et laude dignissima est; attamen tunc demum maxime coli summoque in pretio haberi meretur, si cum virtute vitaeque integritate coniuncta conspicitur. Quo nomine praesertim TV, PRAESTANTISSIME DOM. CANDIDATE, apud omnes, qui TE norunt, magnam existimationem TIBI conciliasti. Nam per integrum illud, quod, partim in hac Nostra Musarum sede, partim in Illustri Fridericiana, transegisti, quinquennium eam TIBI comparasti Iurium aliarumque

rumque bonarum artium scientiam, ut spe haud
vana augurari liceat, TE non solum Rei Litera-
riae novum ornamentum allaturum, sed etiam
Patriae carissimae, cui TE natum esse censes,
utilissimam operam praestitutum fore. Prae-
terea vero tanta morum TVORVM est probitas,
tanta honestas, tanta elegantia, ut omnibus
existas amabilis, aliique ex TE exemplum, quod
imitentur, capiant. Ex merito ergo nunc
Summis, quos petiisti, in Vtroque Iure Honori-
bus ornaris, quibus unanimi Ordinis Nostri
consensu dignissimus iudicatus es. Mañte hoc
animo, DOCTISSIME DEINZERE, et in lauda-
bili hoc discendi ardore recteque faciendi studio
constanter persevera! Ita enim certissime fu-
turum est, ut per novos hos Honores ad alios
subinde per gradus adscendas, et largissima
virtutum TVARVM praemia consequaris: id
quod ego ex animo a DEO IMMORTALI
precor. Vale, et me, ut facis, ama. Scrib.
D. IV Aprilis, A. S. R. CIOIOCCXXXII.

rumque bonarum artium scientiam, ut spe haud
 vana augurari liceat, TE non solum Rei Litera-
 riae novum ornamentum allaturum, sed etiam
 Patriae carissimae, cui TE natum esse censes,
 utilissimam operam praestiturum fore. Prae-
 terea vero tanta morum TVORVM est probitas,
 tanta honestas, tanta elegantia, ut omnibus
 existas amabilis, alique ex TE exemplum, quod
 imitentur, capiant. Ex merito ergo nunc
 Summis, quos petiisti, in Vtroque Iure Honori-
 bus ornaris, quibus unanimi Ordinis Nostri
 consensu dignissimus iudicatus es. Mañte hoc
 animo, DOCTISSIME DEINZERE, et in lauda-
 bili hoc discendi ardore recteque faciendi studio
 constanter persevera! Ita enim certissime fu-
 turum est, ut per novos hos Honores ad alios
 subinde per gradus adscendas, et largissima
 virtutum TVARVM praemia consequaris: id
 quod ego ex animo a DEO IMMORTALI
 precor. Vale, et me, ut facis, ama. Scrib.
 D. IV Aprilis, A. S. R. CIOIOCCXXXII.

Deinzer, Conrad / Spies, Wolfgang Albrecht, / Meyer, Johann Georg.

Dissertatio Inavgvralis Ivridica De Obligatione Stricta Ministrorum
Ecclesiae Ad Ordinationvm Eccles. Observantiam Occasione Ordinat. Eccl.
Nor. §. Und werden allhie [et]c

Altorfii [1742]

4 Diss. 2502#Beibd.8

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10947072-5

VD18 14892383